

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

ONBEŞ GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASET İKTİSAT KÜLTÜR DERGİSİ

15 Haziran 1957 — 60 Kuruş — Cilt VII

Sayı: 78

Tel: 27531 — Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

KÖYLÜ MEMNUN MU? 1

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI:

Hürriyet Dini ve Basın; Türk Politikasında Lâiklik; Ümitsiz Gayretler; Odalar Birliği Kongresi; İşçi Sigortaları Genel Kurulu Toplanırken; Asya'da Plânlama ve İktisadî Gelişme; Karaçi Tebliği; Hruşov'un Düşündürdükleri; Sovyet Edebiyatında yeni Gelişmeler; Kısa Notlar 3-8

İNCELEMELER:

Basın Mevzuatımızın Antidemokratik Hükmüleri **Yalçın TUNA** 9
Plânlama Tarihesine Müteallik Notlar. I
Osman OKYAR 13

Hürriyetin Temelleri 14

Ayn İktisadî Müşirleri 16

OKURLARIN FORUMU:

Erim ve İnönü (E. Karahan); Köy Kalkınmasında bilim Metodu (K. Karpas); Sağlık Bakanına Arzediyorum (R. Türkes); Bir açıklama (M. And) 18-20

KÜLTÜR VE SANAT:

Sanatçı ve Politika — **Tektaş AĞAOĞLU** 20
Sözler, Sözler — **Bilge KARASU** 22
"Sait Faik Armağanı" Yahut Kaybeden Kazanıyor — **Bekir ÇİFTÇİ** 23

KÖYLÜ MEMNUN MU ?

Tek dereceli seçim usulüne başladığımız tarihten itibaren, iç politikamızın mihrakı hiç şüphesiz köy ve köylü etrafında toplanmıştır. 1955 nüfus sayımına göre 24 küsur milyon olan nüfusumuzun %71 i köylerde oturmaktadır. Gene bu sayıma göre, çalışan, faal nüfusun %66.4 ü bilfiil ziraatle uğraşmaktadır. Bu büyük vâkıa bize göstermektedir ki, Türkiye'nin iç politika münasebetlerinde, en müessir söz sahibi zümre köylü ve çiftçi nüfustur. Bu nüfusun siyasî temayülleri daha uzunca bir müddet, Türkiye'nin seçim

neticelerini tâyin etmeye devam edecektir.

Bu sebeple bütün siyasî partiler ümitlerini bu kalabalık seçmen kütlesinin temayül ve kanaatlarına bağlamış vaziyettedir. Bilhassa iktidarda bulunan partinin âkabeti, bu kütlenin memnun olup olmadığına göre taayyün edecektir. Bu sebeple hergün üzerinde düşünülen, tartışılan bir sual: «Acaba köylü halinden memnun mudur?» sualii olmaktadır. Bu mesele üzerinde fikir beyan edenler, meseleye çeşitli yönlerden bakmaktadırlar. Bir kısmına göre

re durum şöyle özetlenebilir: «Mevcut iktidar köylü için iktisadî sahada az şey yapmamıştır. Kötü hava şartlarına rağmen ziraat alandaki nisbî gelişme bir vâkıadır. Ekim sahasının genişlemesi, ziraat istihsaldeki artış, köylünün reel gelirinde mühim bir artma olduğunu göstermektedir. Köy yolları ve suları, köye inen içtimaf hizmetlerin hacmini bir hayli artırmıştır. Köylü daha çok iktisadî durumuna göre, vereceği reyin istikametini tâyin edecektir. Onun için rejim meselelerinin fazla önemi yoktur. Vâkıa memleketin umumî

iktisadî durumunda son zamanlarda bir kötüleşme olmuştur. Fakat bu köye sirayet etmemiştir ve edemez. Çünkü köylü piyasaya fazla bağlı değildir. Enflasyon köye çok geç ve çok az tesir eder. Köylünün aldığı malların cinsi ve hacmi mahduttur. Binaenaleyh şehirli ve aydın olarak duyduğumuz sıkıntıları, yaptığımız müşahedeleri, bambaşka bir âlem olan köye teşmil etmiyelim.»

Bu görüşü savunanlar, mevcut iktidarın el'an tutulmakta olduğunu iddia ederek, köylü nüfusun reyinde mühim bir değişiklik olmadığını zannederler. Bilhassa son zamanlarda hububat fiyatına yapılan zamlarla, köylünün yeniden gönlünün alındığını ileri sürerler.

Türk politikasında, başka memleketlerde olduğu gibi, âmme efkârındaki değişme ve temayülleri takip etmeye yarınacak bazı objektif ölçülerin bulunmayışı, hem memleket efkârının, hem de köylü hissiyatının istikametleri hakkında, nazarı ve umumî tahlilleri aşan ilmi ve kemmi bazı tetkiklerin yapılmasını güçleştirmektedir. Kısmî seçimler yapılmamaktadır. Muhtar seçimleri, mahallî idare seçimleri bir dereceye kadar ölçü vazifesini görüyorsa da, burada mahallî meselelerin ön plânı işgal etmesi yüzünden, bundan tam mânâsıyla millî seçim neticelerine dair ders almak zorlaşmaktadır. Türkiye'de Gallup denemelerine benzer tetkikler yapan, meselâ Hindistan'da olduğu gibi âmme efkârını yoklayan müesseseler de yoktur. Keza köylünün, millî piyasaya bağlılık derecesi hakkında bize objektif bazı fikirler veren istatistikler ve tahliller de yoktur. Meselâ köylünün umumî fiyat seviyesindeki yükselmelerden kendi reel geliri ve aile bütçesi bakımından ne dereceye kadar müteessir olduğunu gösteren bütçe tahlilleri mevcut değildir. Ziraat fiyatları, köylünün satın aldığı mâmul ve yarı mâmul fiyatlarının nisbet edilmesi suretiyle bulunan ve adına mübadele emsali yahut parite denir istatistik ve müş'irler de yoktur.

Bununla beraber, «Köylü memnunu, değil mi?» sorusunu sırf nazarı ve mücerret bir fikir ameliyesiyle bulmaya çalışmaktan öteye götürecek bazı esaslardan tamamiyle mahrum değiliz. Köylünün el'an halinden memnunu olduğunu iddia edenlerin dayandığı nazarı delilleri, mevcut bilgilerimizle mukayese ve muayene edebilecek durumdayız. Meselâ 1950 ile 1955 arasında ziraat nüfus başına isabet eden

reel gelir artışı, muhakememizi dayandıracığımız unsurlardan biridir. 1950 yılındaki ziraat gelirimizi köylü nüfusa taksim edecek olursak, köylü nüfus başına düşen reel gayri safi millî hasıla 301 liradır. Bu, 1955 yılında 347 liraya çıkmıştır. Yani 5 yıllık devre esnasında köylünün reel gelirindeki artış %15 olmuştur. Diğer taraftan Türkiye'de 1950 yılında nüfus başına isabet eden reel gayri safi millî hâsıla 496 liradır. Bu 1955 yılında 595 liraya çıkmıştır ki, artış nisbeti beş yılda %20 dir. Şu halde görülüyor ki, köylü nüfusun reel geliri, dolayısıyla, refahını ve hayat şartlarını artırma temposu, beş yıllık devre esnasında yukarı doğru çıkmış olmakla beraber, gene de memleket vasatisinin altında kalmıştır. Bu vâkıa, üzerinde durulacak noktalardan biridir. Demek ki köylü mutlak olarak bugün, 1950 yılına nisbetle daha kötü iktisadî şartlar içinde olmasa bile, nisbî olarak umumî gidişin temposuna ayak uyduramamıştır.

Köylünün, hayatından memnunu olan bir kütle olup olmadığını, yalnız kısa ve orta vâdeli devreleri ele alan mukayeselerle bulmaya çalışmak doğru olmaz. Vâkıa 1950 - 53 devresinde 20 - 25 yılda bir görülen son derece müsait yağış şartları Türkiye'de hektar başına ziraat randımanı dörtte bir nisbetinde artırmıştır. Bu, köylünün mühim bir kısmını teşkil eden asgarî maiyet seviyesinde istihsal yapan küçük çiftçi zümresini, pazara mal arzedecek bir duruma getirmiştir. Filhakika Türkiye'de iki buçuk milyonu aşan çiftçi âileler arasında toprağı 75 dekarın altında olanlar mutlak ekseriyettir ve çiftçi âilelerinin %80 ini teşkil etmektedir. Bu kütle, meselâ normal randımanla hesaplanırsa (hektar başına 950 Kg. buğday), âile başına 1.900 kg. buğday elde eder. Hektar başına 205 Kg. tohum kullanıldığına göre, bu âileler 780 kg.ını tohum için ayırdıkları zaman, istihsallerinden geriye ancak kalabalık çiftçi âilesinin yemeklik ihtiyacını karşılayacak bir bâkiye kahr. Çiftçi âilelerinin vasatî nüfus kalabalıklığı 5 - 9 olduğuna ve insan başına yılda 192 Kg. buğday yendiğine göre, yemeklik buğday ihtiyacı bu çiftçiler için 1.125 kg.dir. Şu halde normal yıllarda 75 dekarın altında toprağı olan çiftçi âileler kendi istihsalleriyle geçimlerini zor temin etmektedirler. Verim düşük olduğu yıllarda ise, köylü nüfusun %80 ini teşkil eden büyük kütle için durum büsbütün sıkıntılı bir hal almaktadır.

Türk köylünün ve Türk ziraatinin en

mühim meselesi işte budur. Bu kütle daimî şikâyetçidir. Toprak darlığı, istihsal düşüklüğü ve nüfus fazlalığıyla mâlûl olan Türk ziraati ve köy hayatı, radikal tedbirler alınmadan, Türk ekonomisinin bünyesi, iyi düşünülmüş bir iktisadî gelişme plânı ile esaslı bir şekilde değiştirilmeden, kronik bir hasta olarak dâima karşımızda duracaktır.

Bu dergide bundan evvelki sayılarda, tam bir ilmi metodla yapılmış olmakla beraber, muhtelif tip köylü âilelerinin bütçelerine dair bazı müşahedeler yayınladık. Bunlarda dikkati çekmesi gereken bir nokta, âilelerin daima bir bütçe açığı vermeye temayül etmeleridir. Memleket mikyasında bilinen köylünün borçlu durumu, hem yukarıki tahlil, hem de bu bütçe tahlilleri ile teyid edilmektedir. Diğer bir nokta da şudur: Köylünün masraflarının takriben üçte biri, hattâ daha fazlası para ve nakitle piyasadan alınan ihtiyaç maddelerinden gelmektedir. Bu son derece ehemmiyetlidir. Çünkü umumî fiyat seviyesindeki artış, bu kanaldan köylüye tesir edecektir. Nitekim resmî istatistiklerimiz arasında yayınlanan köylünün mütad olarak satın aldığı mallar listesindeki fiyat artışları dikkate değer bir hız kazanmıştır. Bu sayıda kısa notlar kısmında verdiğimiz bir tabloda, köylünün satın aldığı bazı malların fiyatlarında son yıl içinde görülen artışlar oldukça dikkate şayandır.

Geçenlerde hububat fiyatlarına yapılan zammın uyandırdacağı tesire gelince, bu zam 1953 yılındanberi câri olan ziraat fiyatlarına üçte bir nisbetinde bir ilâve yapıldığını gösterir. Halbuki ekserisi mâmul ve yarı mâmul maddelerden teşekkül eden toptan eşya fiyatları endeksinde 1953 ten bu yana meydana gelen artışlar %60 kadardır. Binaenaleyh köylünün reel gelirine tesir edecek ziraat maddeler ve mâmul mallar mübadele emsalleri köylü aleyhine olmakta devam etmektedir. Son fiyat yükseltmeleriyle, köylü aleyhine bozulan muvazenesizliğin düzeltilmiş olduğunu, iddia etmeye imkân yoktur.

Netice itibariyle diyebiliriz ki, köylünün iktisaden halinden memnunu olduğunu gösterecek ortada hiçbir esas yoktur. Bil'akis elimizdeki bazı kısmî müş'irler tam aksini göstermektedir. Bu netice, son zamanlarda köylü ile yakından yapılan temaslarla elde edilen umumî intibalara da tam olarak uymaktadır. Bugün şehirli halinden nekadar şikâyetçi ise, köylü de o derece gayri memnundur.

Onbeş Günün Notları

Hürriyet Dini ve Basın

Bütün Türk basını, 1956 Haziranının 6 sında yürürlüğe giren yeni Basın Kanunu hükümlerinin, kabul edildiği tarihi bir mâtem olarak ilân etti. Basınımızda, söz, fikir ve yazı hürriyetinin en mümtaz mücahitleri olarak, hapse giden meslekdaşlarımız, otuza yakın basın mensubu, hürmet, şükran ve bağlılık hisleriyle anıldı. Metin Toker, Y. Ziya Ademhan, Ratip Tahir Burak, Ziya Hanhan, Şinasi N. Berker ve diğer birçok mahallî gazetelerin mensupları, basın tarihimizin hakikî kahramanları olarak anıldı. Müstakbel Türkiye'de, korkudan âzâde, hür Türk basınına kavuşacak nesiller, bu isimlere neler medyun olduklarını daha iyi anlıyacaklardır. Bugün hürriyet mücadelesinde en ağır yükü taşıyan Türk basınına mensuplarına borçlu olduğumuz şeylerin âzametini, daima hatırlıyacağız.

Bütün dünyada hürriyetleri yoketmek üzere tertip alanlar, yanılmaz bir prensip olarak daima basını karşılarında en mühim mâniya olarak görmüşlerdir. Siyasî iktidar inhisarına kavuşmak isteyenler, insanları kontrol altına alabilmek için onların müşterek dili ve müşterek zihni olan basını kontrol altına almaya çalışmışlardır. Bugün, kütle idaresinde siyasî sosyolojide en mühim hakikatlerden biri «Zihni ulaştırma (communication) nın, kütle kontrolünün anahtarı» olduğudur. Bu sebeple zihinler arasında irtibat kuran, fikirleri, kanaat ve temayülleri karşılıklı olarak nakleden vasıtalar, bir memleketi demokrasiden uzaklaştırmak isteyen, siyasî inhisarcıların ilk hücum ettiği vasıtalar olmuştur. Radyo, basın, üniversiteye karşı alınan tedbirler, halk topluluklarıyla şahsî temas ve irtibatı kuran muhalefet partisi çalışmalarının sekteye uğratılması, kütleleri bir arada tutan bağların çözülmesi, kırılması hedefini güden umumî bir tertibin ferdi yönleridir. Keza, meslekî birlikler, sendikalara karşı girişilen takibat, aynı hedefi güden hareketlerin ayrılmaz bir parçasıdır.

Türk basını, bugün dünyada eşine az rastlanır bir kararsızlık, emniyetsizlik ve korku havası içinde içtimâî gö-

revini ifaya çalışmaktadır. Hükümeti tenkid eden en mâsum bir yazının, bugün suç ve takibat konusu olup olmayacağı tamamen hükümetin keyif ve takdirine kalmış bir meseledir. Tenkid görevlerine devam edenlere bugün el'an rastlanıyorsa, bunun sebebi mevzuatın bunları koruması, kendilerine emniyet veren bâzı garantilerin mevcut olması değildir. Bunlar bugün mayinli bir toprakta dolaşan fedâî askerler durumundadır. İnfilâkin ne zaman olacağı tamamen bir talih ve tesadüf eserdir. Bugün hapisanelerde sayısı artan basın mensuplarına rağmen, Türk basınında ikaz ve uyandırma vazifesi görenlere el'an rastlanıyorsa, bunun sebebi, «hürriyet istikametinde işliyen saatin geri çevrilmesine imkân olmaması»dır. Türk Milletinin siyasî kaderi «daha fazla hürriyet istikametinde» kurulmuştur. Bunun önüne kimse geçemeyecektir. Nasıl Naziler Avrupa'da korku ve terörle hürriyeti boğmak isterken, her yerden yeraltı ve mukavemet kuvvetlerinin artmasına şahit oldularsa, dünyada, hele, «hürriyet şarkısı»nın parola olduğu bugünkü medeniyet âleminde, kimse hürriyetin sesini kısınamayacaktır. Daha fazla şiddet, daha fazla direnme yaratacaktır. Daha fazla hapis, daha fazla hapse gitmiye gönüllü basın mensubu yaratacaktır.

Bugün Türk Milleti için «hürriyet» bir din olmuştur. Dindar insanı yıldırma ile yolundan çevirmenin mümkün olmadığı, beşeriyetin sayısız tecrübeleriyle sabit olmuştur. Bu dersi unutmıyalım.

Türk Politikasında Lâiklik

Basın suçlarında nihâî tasdik mercii'nin kararından daha saat geçmeden, mahkûmiyet kararlarının sivil polisler yardımı ile derhal infaz edildiğini hepimiz biliyoruz. Bâzı suçlarda mahkemelerimizin, infaz teşkilâtımızın bu kadar sür'atli ve tesirli çalıştığını bilenler çin, 1954 te suç işleyip 1957 senesi ortasına kadar elini kolunu sallıya sallıya dolaşan bir mahkûmun durumunu izah okadar kolay değildir. Adliye Bakanı

geçen gün Meclis'te, Ödemiş'te muhalefet aleyhine vaaz veren birinin, bundan bir buçuk yıl önce mahkûmiyet kararı kesinleştiği halde, el'an serbest dolaşmasının sebeplerini, birçok muhakeme usulü maddeleri zikretmek suretiyle izaha çalıştı. Mevzuat ve usul hükümleri bakımından meseleyi tartışacak değiliz. Bu bakımdan ortada hiçbir açık kapı bırakılmış olmasa bile, vatandaş ister istemez, traş olurken tevkifhaneye götürülen, masasında çalışırken sivil polisler tarafından jeep'le hapisaneye sevk edilen basın suçlularında, adlî ve idarî makamların gösterdiği sür'atle, suçlu bir mürtecinin nasılsa mazhar olduğu bu imtiyazlı muameleyi daima mukayese edecektir. Aynı usul kanunlarının her iki halde niçin aynı sür'atle işlemediğini merak edecektir. Meselenin önemli cephesi budur.

Meselenin bundan daha çok önemli olan diğer bir cephesi de şudur: Bir muhalefet partisi lideri bu meseleyi iktidarla bir zamandır tesis ettiği yumuşak mücanesebellere son vermek vesilesi ve aynı zamanda, iritica ve lâiklik meselesini, partiler arasında bir ideolojik bölünme konusu yapmak isteyen bir yol takip etmiştir. Bilhassa Adalet bahsinde bütün muhalefetin ve taraf-sızların iştirâk ettiği şikâyetleri Meclis'te bir defa daha ifade ederek, hükûmete ağır şekilde hücum etmiştir. Hattâ bir müddettir yumuşaklık ve itidal felsefesini savunan liderin, «zıddıma gittiğiniz takdirde yapmıyacağım yoktur!» tarzında, karşı taraftan bâzı tarzizleri tahrik edecek derecede itidalini kaybetmesi sürpriz tesiri uyandırmıştır.

C.H.P. nin bu son hâdisede, lâiklik ve inkılâplar konusunda diğer partilerden farklı bir tutumu olduğunu, âme etkârına anlatmak istediği görülmektedir. Son zamanlarda yapılan konuşmalardan bu neticeyi çıkarmak mümkündür. Fakat mürteci vâizin affedilmemesi konusunda Hürriyet Partisi sözcülerinin yapmak istedikleri, fakat bir türlü Başkanlıkça müsaade edilmeyen konuşmaları ve nihayet Hükümetin ve Meclis umumî heyetinin, bu af aleyhinde bulunması bize şu neticeyi telkin etmektedir. Hükümet ve mensup olduğu parti, açıktan açığa lâiklik ve inkılâplar aleyhtarı bir tutum ittihaz etmeğe, Türkiye'nin bugünkü şartları içinde cesaret edemeyecektir. Lâikliği inkâr ve dini açıktan açığa siyasî istismara âlet etmek, bugün yapılan bâzı teşebbüslere rağmen kolay değildir.

Din, Yirminci Asır ortasında Türkiye'de, 30 sene evvelkinden çok farklı olarak, bir siyasî gelişme unsuru olmayacaktır. Hiç olmazsa siyasî partiler, bu meseleyi, açıktan açığa tartışma konusu yapan bir kampanya haline geçiremeyeceklerdir.

Kanaatimizce, bu dergide defaatle belirttiğimiz gibi, inkılaplar, lâiklik ve din konuları, partilerin müştereken kabul ettikleri esasları teşkil ederler. Bu unsurlar, partiler arasında bir ayırma konusu olarak Türk politikasına rol oynamıyacaklardır. Hiç olmazsa açıktan açığa buna kimse cesaret edemeyecek ve bunu kârlı bir yol bulmayacaktır. Partilerin kendi hüviyetlerinin hususiyetlerini tebarüz ettirmek gayretlerini, başka konulara tevcih etmeleri, bizatihî din ve lâiklik konularının Türkiye'de yeni bir ışık altında görünmesine de yardım edecektir.

Ümitsiz Gayretler

Bir seneden fazla bir zamandır tatbik edilegemekte olan ve «ucuzluk» getirmesi hususunda büyük ümitler bağlanan Millî Korunma Kanununun en son şekli, yeni bir tadil tasarısıyla tekrar değiştirilecektir. Millî Korunma Mevzuatı için «son şekli» diye bir sıfat kullanmak zordur. Bir yıl evvel büyük tantanalarla ilân edilen bu kanun, hemen hemen her ay, hattâ ayda bir kaç defa, madde tâdili, koordinasyon kararı, tebliğ v.s. gibi çeşitli adlarla esaslı değişikliklere mâruz kalıyordu. Bu sebeple kanunun bütününe tam olarak takip edebilmek, ne halk, ne esnaf, ne de iş adamları için imkânsız bir hale geliyordu. Şimdi Millî Korunma Kanunu yeni baştan tâdil edilmekte, tâdil lâiyhası muvakkat encümeninde tetkik edilmek üzere Meclise intikal etmiş bulunmaktadır.

Gazetelerde bildirildiğine göre, tâdil tasarısında başlıca şu esaslar bulunmaktadır. Bircümle yiyecek ve giyecek maddelerinin müstahsilden müstehlike normal kazanç esaslarına göre intikalini sağlayacak müeyyideler konulmuştur. Bu cümleden olarak maliyetlerine kâr ilâvesi suretiyle satın alınıp ihtiyaç sahiplerine tevzi edilen maddeleri alıp başkalarına satanlar, devredenler, tevzie tâbi malları müsadese alanlar ceza göreceklere. Ellerindeki malların nevi ve miktarlarını

bir beyannameyle bildirmekle beraber, kendilerine ait depo ve ardiyelerindeki mallar hakkında da beyanname vereceklerdir. Bilûmum maddelerin maliyet unsurları hükümetçe tesbit ve tâyin edilecektir. Bundan başka ellerinde bulunan malları satışa arz etmeyen, satıştan imtina eden, saklıyan ve kaçırınlar da cezaî takibata uğrayacaklardır. Fatura tanzimi mükellefiyeti, emek, sanat ve hizmet mukabili ücret alan nakliyatçı ve tamiratçı gibi meslek mensuplarına da teşmil edilmiştir. Faturası gelmeyen mallarda durumun ilgili makamlara bildirilmesi mecburiyeti konmuş ve bâzı suiistimaller bu suretle önlenmek istenmiştir. Perakendeci, toptancı ve ithalâtçı vasıflarının bir şahıs ve firmada birleşmesine imkân verilmekte ve bu takdirde kâr haddi %35 ile tahdit edilmektedir. İthalâtçıları ve ihracatçıları ilgilendiren bir husus da şudur: İthal ve ihraç müsadese alınan mallardan ve mahallerden gayri mal getirmek ve yollamak menedilmekte ve müeyyideler kormaktadır. Millî Korunmada suç sayılan fiillerin tezgâhtar ve satış memurları tarafından işlenmesi de suç sayılmakta, defter tutma mecburiyetine uymayanlar için de cezaî müeyyideler konmaktadır. Nihayet, döviz, para ve mal kaçaklığı da Millî Korunma Kanunu şümulüne alınmaktadır.

Hulâsa yükün ağırlığı yüzünden şurasından burasından patlıyan, delinen bir çuval gibi, Millî Korunma tahditleri bu son tâdillerle yeniden sıklaştırılmakta, bâzı noktalarda gevşetilmektedir. Fakat bunlar içinde en dikkate değer olanı, maliyet unsurlarının devlet tarafından tesbitidir. İşte kontroller şâmil bir şekilde bu safhaya girdi mi, artık devlet imkânsıza el uzatmış sayılır. İktisatta en mühim prensip her müteşebbisin ayrı ayrı masraf kalemleri sayesinde kârlarını âzamlaştırma çabasıdır. Masraf ve maliyetin tenevvüü ve müsavatsızlığı iktisadî hareketin özünü teşkil eden unsurlardan biridir. Bukadar mütenevvi unsurları ihtiva eden bir sahada, standart ve yeknesak esaslar tesbiti imkânsızdır veya son derece zordur.

Son tâdil tasarısı da, dergimizde «iktisat kanunlarına aykırı, kanunla iktisat» gidişinin terkedilmeyeceğini, hükümetin, pahalılığı meydana getiren hakikî sebepleri ortadan kaldırmaya niyeti olmadığını açıkça göstermektedir.

Odalar Birliği Kongresi

Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği 8 nci Genel Kurul Toplantısı, 30-- 31 Mayıs 1957 tarihinde Ankara'da toplanmıştır. Toplantıda memlekette bilhassa iş adamlarını yakından ilgilendiren iktisadî meseleler uzun uzun tartışılmış ve tenkidler yapılmıştır. İş adamlarının acı acı şikâyet ettiği konular, devletin iş hayatını tanzim için yaptığı müdahaleler etrafında toplanmıştır. İş adamları bilhassa millî korunma, kâr hadleri, tahsis ve tevzilerdeki yolsuzluklar, keyfî hareketler üzerinde durmuşlardır. Bilhassa Millî Korunma mevzuatı, bunun temsil ettiği zihniyet ağır tenkidlere konu teşkil etmiştir. İş adamları, müstakbel faaliyetlerini plânlayabilmek işlerini muayyen faraziyelere göre tanzim edebilmek için, her zümreden fazla iktisadî istikrar arzu ederler. Memlekette son yıllarda şiddetini artıran enflasyon, fiyat ve piyasa istikrarını alt-üst etmiş, evvelâ birkaç noktada, daha sonra ise geniş bir cephede darlık ve kıtlıklara sebep olmuştur. Bu hal devam ederken devletin gelişigüzel, kontrol ve müdahaleleri bütün piyasaı kaplamıştır. Tevziler, tahsisler, kontroller, fiyat tesbitleri iş adamını tam bir cendereye sokmuştur. Son derece şâmil bir mahiyet alan bu kontrol ve müdahaleler, istikrarlı bir görüş ve düşünce mahsulü olmadığı için, rasyonel bir esastan mahrumdur. Bunun için de hergün değişmekte, tâdil edilmekte, ilga edilmekte ve yeniden vazedilmektedir. Bu hal iş adamlarını tam bir şaşkınlık içinde bırakmaktadır. Delegeler bilhassa bu kararsızlık ve istikrarsızlıktan acı acı şikâyet etmişlerdir.

Kongrenin en dikkate değer bir yönü de, delegelerin tetkiklerine sunulan müteaddit raporlardır. Odalar Birliği geçen sene geniş yankılar uyandıran senelik İktisadî Raporuyla, iyi bir gelenek açmıştır. Geçen seneki rapor, umumî iktisadî durumumuzu, ilmi ve objektif bir tahlil metoduyla gözden geçiren dikkate değer bir vesikaydı. Bu seneki tetkik raporu da aynı seviyede, zengin bilgileri ihtiva eden ve ekonomimizin çeşitli yönlerini aydınlatan tahlilleri ihtiva etmektedir. Yalnız geçen seneki raporda yer alan bâzı tahliller ve bilgilerin, bu raporda bu yıl yer almadığı dikkati çekmektedir.

Bunu bu sene bazı bilgilerin elde edilememiş olmasına atfetmek gerekebilir; fakat her halükârda meselâ kaynakların dağılışı bahsinin bu yılki raporda yer alması önemli bir eksikliklerdir.

Odalar Birliği 1947 yılı iktisadî raporuyla birlikte birçok tetkik ve araştırmalar kongreye sunulmuştur. «Türkiye'de Sanayileşme ve Yatırım Meseleleri» adlı tetkik bunlar arasında en ilgi çekici olanlardan biridir. İleride bu son tetkik üzerinde ayrıca duracağız. Neşredilen diğer eserler şunlardır: Türkiye'de sınıf Tahsisler ve Tevziat (Hazırlayan John F. Hovener), İthal Malları Fiyat Kontrolü, Tahsis, Transfer ve İthal Muameleleri (Yazan: Memduh Güpgüpoğlu), Türkiye Ekonomisinde Tütün.

Odalar Birliği, ne diğer devlet dairelerinde ve hattâ üniversitelerimiz ve ilim enstitülerimizde kâfi derecede yapılmayan, tetkik araştırma ve yayınlarıyla, iktisadî meselelerimizin daha iyi anlaşılmasında büyük hizmette bulunma çığırını açmıştır. Bu hakikaten seviyecek bir hâdisedir. Yalnız bu rapor ve tetkiklerin hepsinin birden kongre günü veya kongreden birkaç gün evvel dağıtılmış olması iyi bir usul gibi görünmemektedir. Bu raporlar bilhassa birlik üyeleri ve delegelerinin, tetkikine ve bilgisine arz ediliyorsa, daha önceden dağıtılıp, okunması, tartışılması ve hazmedilmesi için zaman bırakılmalıdır. İkinci bir temennimiz de, hakikaten geniş bilgileri, ciddi araştırmaları ve ilmi tahlilleri ihtiva eden bu yayınların daha iyi bir şekilde dağıtılması ve tanıtılmasıdır.

İşçi Sigortaları Genel Kurulu Toplanırken

Demokrat Partinin ve hususiyile onun şefinin sosyal politika anlayışları karşısında, birkaç gündüzenberi toplantı halinde bulunan İşçi Sigortaları Kurumu Genel Kurulu, mânâsını geniş ölçüde kaybetmiş bulunuyor. Bir kere Başbakan Adnan Menderes, Demokrat Parti için sosyal adaletin, köylünün hayat seviyesini yükseltmekten ibaret olduğunu söylemiştir. Diğer taraftan, Demokrat Partinin sendika hürriyeti anlayışı ve bunun son zamanlardaki tezahürü, sosyal politikanın hürriyetler cephesinde üzüntü verici bir gerileme sayılmalıdır. Bu iki ana konu üzerinde Forum ken-

di görüşünü daha önce açıklamak fırsatını bulmuştu. Biz burada, bu anlayışların İşçi Sigortaları üzerindeki tepkilerine kısaca temas edeceğiz. Mesele, evvelâ İşçi Sigortalarının finansmanı bakımından ele alınabilir.

İşçi Sigortalarının bugünkü finansmanın yükü zahiren işçi ve işverenlerden alınan primlerle karşılanmaktadır. Fakat bugünkü iktisadî durum ve umumî sosyal politikanın kifayetsizliği karşısında finansmanın yükü, geniş ölçüde işçilerin omuzları üzerindedir. Kısaca izah edelim:

Memleketimizde istihdam seviyesi sür'atle artmakta olan nüfusa muvazi olarak aynı tempo ile gelişmemektedir. Reel kıymet itibarıyla yatırımlar gittikçe azalmaktadır. Tediye muvazenesi güçlükleri bir kısım sanayiın tam kapasite ile çalışmasına engel olmaktadır. Bu durumun tabii bir neticesi olarak iş arzı ve iş talebi arasındaki muvazene işverenler lehine bozulmuştur. Bu hal hususiyile kalifiye olmıyan işçiler bakımından çok bârizdir. Binaenaleyh ücretin seviyesi genel olarak işverenler tarafından tâyin olunmakta ve netice itibarıyla işverenler, ödemek mecburiyetinde buldukları sosyal sigorta primlerini, kolaylıkla ücretlere in'ikâs ettirebilmektedirler.

Bu in'ikâs hâdisesini kolaylaştıran ikinci bir faktör işçilerin, kolektif müzakere imkânlarından tamamiyle yoksun bulunmalarıdır. Demokrat Parti, muhalefet yıllarındaki bütün vaatlerine rağmen, işçilere kolektif müzakere imkânını sağlayacak grev hakkını tanımamakta ısrar etmektedir. Kolektif müzakere hakkına sahip olmıyan bir işgücü ve bu işgücü adına hareket eden sendikalar, ücret seviyelerinin tâyininde hiçbir zaman müessir olamazlar. Hele istikrarsız ve enflasyonun hâkim olduğu bir konjonktür içinde ücretler fiyatları ancak çok geriden takibedebilirler. İktisat ilminin bu basit prensibi demagojiye hiç müsalet değildir. Binaenaleyh bu durum da sosyal sigortaların finansman yükünün nihai olarak işçilerin omuzlarında kalmasına çok geniş ölçüde âmil olmaktadır. Bu hal sosyal adalet prensiplerine uygun değildir.

Bugün her tarafta kabul olunan prensip Devletin de sosyal sigortaların finansmanına iştirâk etmesidir. Bu prensibin istisnaları gittikçe azalmaktadır. Fakat memleketimizde, Devlet bu prensibi benimsemiştir ve nisbeten iptidai sayılabilecek ikili finansmanda ısrar etmektedir.

Mesele çok yönlüdür. Dâvâ, yükün, iktisaden zayıf ve himayeye muhtaç durumda bulunanların omuzlarında kalmamasıdır. Ana prensip dâvaları yoluna konulmadıkça, hiçbir selâhiyete mâlik olmıyan garip teşekkül tarzlı Genel Kurulun, her yıl toplanıp teferruat üzerinde durmasının, hep bilinen dertleri tekrarlamasının ve yerine getirilmeyen birtakım vaadleri tescil etmesinin ne faydası var?

Asyada Plânlama ve İktisadî Gelişme

Birleşmiş Milletlerin Asya ve Uzak-Doğu İktisadî Komisyonuna (ECAFE) bağlı 20 memleketin tanınmış iktisatçıları 1956 Eylülünde Bangkok'ta toplanmışlardır. Bu toplantıda iktisadî gelişme için yapılacak plânların tanzimi, tatbiki ve hazırlanmasında karşılaşılan çeşitli meseleleri aralarında müzakere etmişler ve tartışmışlardır. Bu müzakere ve tartışmaların neticesi bir rapor halinde neşredilmiştir.

İktisadî plânlamanın hedeflerinden bahseden bu raporda, bu hedeflerin realist olması ve bir memleketin iktisadî tâkâtî hudutları içinde tutulması gerektiğine işaret edilmektedir. Aksi takdirde netice, «israf, karışıklık ve hayal sukutundan» başka birşey olmıyacaktır.

Asyalı iktisatçılar devlet ve hususî teşebbüs konusunda, ikisi arasında bir tercih bahis konusu olmadığını söylemektedirler. ECAFE'ye dahil birçok memleketlerin bünyesi, hususî ve devlet teşebbüslerinin yanyana yaşamakta ve çalışmakta olduğunu göstermektedir. Her iki teşebbüs de, muhtelif bir iktisadî bünyede pekâlâ başarıyla yan yana çalışmaktadır. Rapor «iktisadî gelişmenin bilhassa ilk safhasında devlet teşebbüsleri ve yatırımlarının önemli rol oynayacağı» nı kabul etmektedir. Hususî teşebbüsün gitmediği, gidemediği mühim sanayi kolları, yollar, limanlar, enerji istihsali devlet teşebbüslerinin mes'uliyeti altındadır. Devlet, diğer âmm hizmetlerinden başka, erişmek istediği hedefler, istihsal kapasiteleri hakkında hesap ve plânlar hazırlamalı, bunların tanzimi için şart olan güvenilir istatistiklerin toplanmasına ehemmiyet vermelidir.

Az gelişmiş memleketlerde para, kredi ve maliye politikası hakkında da şu mütalâalar ileri sürülmektedir: Merkez Bankalarının, reeskont râyicini ayarlama, açık piyasa muamelelerine girişme gibi, klâsik kredi kontrolü vasıtaları, bu memleketler için müessir vasıtalar olmaktan uzaktır. Bununla beraber, ihtiyat ve karşılık nisbetlerinin tâyini ve kontrolü usulüyle, bankaların likiditelerini tanzim usulü daha müessirdir. Bu memleketlerde umumî faiz haddinin yükseltilmesi, tasarrufla-

rı artırmaktan ziyade, yatırımları azaltmaktadır.

Maliye politikasına gelince, bu mın-takadaki hükümetlerin yapmaları gereken en mühim şey, halktan kâfi nisbette vergi tophiyabilmek için, vergi sistemlerini ve malî teşkilâtlarını ıslah etmektir. Bu memleketlerde vasıtasız vergilerin, gelir vergilerinin daha da gelişmesi için geniş imkânlar vardır. Mülk, kâr ve gelirler üzerinde vergilerin geliştirilmesi lâzımdır. Ziraat gelirleri, millî gelirin mühim bir kısmını teşkil ettiğinden ve ziraat gelişme hız kazandığından, artan ziraat gelirlerinden bir kısmının devlet bütçesine intikali için tedbir alınmalıdır. Ziraat Gelir Vergisi yahut arazi vergisi şeklinde, bu bahiste bâzı adımlar atılabilir.

Bu memleketlerin ekserisi, birkaç mahdut maddenin ihracı ile yabancı döviz kaynaklarını beslemektedir. Halbuki bu mahdut iptidai maddelerin milletlerarası piyasası istikrarsızdır. Bu yüzden döviz kazançları kararsız olan, diğer taraftan ithalât talepleri gelişme ile birlikte sür'atle artan bu memleketlerin dış ticaretlerini, rasyonel bir şekilde kontrol etmeleri lâzımdır. İhracatlarını artırmaları, ithal ettikleri bir kısım eşyayı kendi memleketlerinde imal ederek döviz tasarrufunda bulunmalarını şarttır.

Yukarıki noktalar, bugün artık bilgili, düşünen, araştıran kafalar için, harcı-âlem olmuş bâzı hakikatlerin, dünyanın bir zamanlar uzak köşeleri sayılan memleketlerde bile ne kadar sür'atle yayılıp yerleştiğini göstermektedir. Türkiyemiz bilhassa, iktidarın himmetiyle, kalkınma meselelerinde sağduyu meseleleri haline gelen bu hakikatlere uzak ve kapalı bir memleket haline sokulmuştur. Bunun bedelini fakir milletimiz çok ağır ödemektedir. Hatâ, israf, kargaşalık, mahrumiyet ve iktisadî gerileme, memleketimizin iktisadî kaderine hâkim olmuş görünmektedir. Cehalet, bilgisizlik, ve ilimden nefret eden zihniyet yıkılmadıkça, bu boğucu çember parçalanmayacak ve Türk milletinin yaratıcı memleketleri, aradığı gelişme zeminini bulamayacaktır.

Karaçi Tebliği

3-6 Haziran 1957 tarihlerinde Karaçi'de toplanmış olan Ortadoğu Andlaşması Teşkilâtı Bakanlar Konseyi mü-tad olduğu üzere bir tebliğ yayınlamıştır.

Siyasî meseleler üzerinde, İngiltere Delegasyonunun da iştirâk ettiği bir toplantıda, bir metin üzerinde ittifak edebilmek için, Ortadoğuyla ilgili birçok ehemmiyetli meselelere temas etmekten kaçınmak gerekeceği açık bir hakikattir. Bu itibarla, tebliğ, sadece, METO'nun gayeleri hakkında umumî sözler söylemekle iktifa etmiştir. Bağdat Paktının eşitlik esasları üzerine kurulduğunu ve Pakt üyelerinin Birleşmiş Milletler Antlaşmasına bağlılığını belirten Bakanlar Konseyi, bu prensiplerin ışığı altında, Süveyş Kanalından seyrüsefer, Mısır'a vâki üçlü tecavüz gibi olaylar hakkında fikrini söylemekten ve hâl çareleri tavsiye etmekten kaçınmıştır. Bunun gibi, Irak'ın durumu, Paktın, Filistin meselesi hakkında mütedil ve mâkul hâl çareleri teklif etmesine mânidir. Bunun yanında, Konseyin, Ürdün ve Lübnan olayları hakkında fazla müşahhas sözler söylememesi yerinde bir hareket olmuştur. Konsey, pek tabii olarak, Eisenhower Doktrinini memnuniyetle karşılamıştır. METO Konseyi'nin, İngiltere'de bir iktidar değişikliği olmadıkça Ortadoğu'nun birçok meseleleri hakkında ciddi ve radikal hâl çareleri teklif etmesini beklemek muhal sayılmalıdır.

İktisadî sahada Paktın faaliyeti, şim diye kadar, daha ziyade, münferit yatırım projeleri üzerinde durmaktan ibaret kalmıştır. Münakale, muhabere ve bilhassa ziraat ve atomik sahada teknik yardım projelerinden ibaret olan bu tasarımlar için Birleşik Amerika 12.750.000 Dolar, İngiltere 1 milyon Sterling ve Pâkistan da 600.000 Rupi tahsis etmişlerdir. Ayrıca, Hükümetimizin, bugün içinde bulunduğumuz tediye bilançosu güçlükleri içinde nasıl olup da vaad ettiği anlaşılamiyan bir yardım projesini B. M. M. ne sunacağı bildirilmektedir. Eğer bu yardımımız teknik eleman göndermeye inhisar edeceksen, şunu belirtmek lâzımdır ki memleketimizde büyük bir teknik eleman darlığı hissedilirken bunları dışarıya göndermek doğru bir hareket addedilemez. Bunun yanında geriye, esasen, mevcut kültür anlaşmaları dairesinde

yapılabilecek, karşılıklı burslar ihdası gibi faaliyetler kalmaktadır; Hükümetin, bu çerçeve dışına çıkacak geniş yardımlar vaad etmemesi gerektiği, kanaatimizce, açıktır.

Eisenhower Doktrini, Ortadoğu için yeni bir Marshal Plânı mahiyetini almadıkça, Bağdat Paktı'nın iktisadî çalışmalarının beynelmilel bir iktisadî plânlama faaliyeti şeklini alması kaabil olamayacaktır.

Askerî meseleleri hâletmek için bir Plânlama Grubu'nun kurulması memnuniyetle karşılanmalıdır. Bugünkü iki taraflı andlaşmalar sistemiyle iyi bir askerî koordinasyonun tesis edilemeyeceği muhakkaktı. Ancak, Bağdat Paktı üyelerinin askerî durumları, teknolojik seviyeleri (bittabi İngiltere bu mülâhazanın dışındadır) ve iktisadî vaziyetleri, bu bölgede geniş kara kuvvetlerinin teşkilini daha uzun bir zaman için imkânsız kılmaktadır. Kaldı ki mevcut İngiliz ve Amerikan denizasırsı üsler sistemi ve Amerikan VI ncı Filosu, ellerindeki atomik savaş kudreti sayesinde Ortadoğu'yu muhtemel bir Sovyet tecavüzüne karşı, büyük konvansiyonel kuvvetlere lüzum olmaksızın savunabilirler. Bu vaziyette, Ortadoğu'daki muhtemel harekât bir cephe harekâtı şeklinde olmayacak ve daha ziyade vurucu stratejik kuvvetlerin atomik müdahaleleri şeklinde tecelli edecektir. Bu durumda da NATO'da olduğu gibi bir Müsterek Komutanlık kurulmasına — ki Paktın, başta Türkiye olmak üzere Orta doğulu üyeleri bu kanaati izhar etmişler imiş), lüzum yoktur.

Tebliğde en ziyade dikkati çeken nokta Kıbrıs meselesine temas dahi edilmemiş olmasıdır. Irak, İran ve Pâkistan bu meselede Türk tezini desteklediklerine nazaran, tebliğde bu mevzuun yer almaması İngiltere'nin ve müşahit sıfatıyla hazır bulunan Birleşik Amerika'nın ısrarına atfedilmelidir. Bunun da iyi bir işaret olmadığı muhakkaktır.

Hruşşov'un Düşündürdükleri

Sovyet iktisadiyatı ile alâkalı olarak gazete sütunlarında görmeye alışmış olduğumuz bâzı tâbirler vardır: Kollektifleştirme, beş yıllık plân, sovhoz ve kolhoz tâbirleri gibi. Bunların yanında GOSPLAN tâbiri, Sovyet va-

tandaşları için son derece ehemmiyeti haiz olmakla beraber, Batıda pek fazla üzerinde durulmuş bir tâbir değildir. GOSPLAN, Sovyet Rusya'da 5 yıllık plânları hazırlayan, ve memleket istihlâk ve istihsalini düzenliyen müesseseye verilen isimdir. İstihsal vetiresinin arz ve talep kanunlarıyla tâyin edilmediği bir ekonomi içinde, bu kuvvetlerin yerini tutacak kontrollere ihtiyaç vardır. İşte, bahis konusu müessese de, Rusya'da, muayyen bir devre içinde kaç düğme, kaç ayakkabı, kaç kilo tereyağ istihsal edileceğini ve bunun yanında kaç tank ve tayyare yapılacağını tâyin eden organdır. Bu teşekkül, Sovyet Komünist Partisinin ideolojisinde mühim bir yer işgal eden plânlama fikrinin, Sovyet Hükümeti tarafından tatbik mevkiine konmasını sağlayan. Ve kâletlerüstü bir kuruldur. Bu bakımdan, Sovyet Komünist Partisi ile devlet mekanizmalarının zaten birbirlerine tatabuk ettikleri bir ülkede, Gosplan, Partinin hükümetle en girift olduğu organlardan biridir. Birkaç aydanberi Rusya'da, iktisadî sahada husule getirilmek istenen yeniliklerin bir tefsiri de Gosplan'a yeni bir ehemmiyet verilerek istendiği merkezindedir. Gosplan oldukça eski bir müessesedir ve Sovyetler 1930 larda Beş Yıllık Plânlama hareketlerine başladıkları ânda, Sovyet iktisadî hayatına hâkim unsur olacağı mülâhazasıyla meydana getirilmişti.

Hâdiseler, durumun istendiği şekilde inkişaf etmediğini gösterdi. Zamanla iktisadî işlerin güdülmesi için kurulan Vekâletler, plânlama müessesesini gölgelemeye başladı, zira bu Vekâletler bizzat istihsal vetiresiyle alakalı elemanlarla, teknisyen ve yüksek memurlarla dolmuştu. Bu memurlar ve teknisyenler ise birbirlerini tutan, bir mason cemiyetinin esaslarına göre çalışan hakikî bir kast haline inkılâp etme istidadını gösteriyorlardı. FORUM'da evvelce bu hâdiseye muhtelif vesilelerle temas etmiştik. İşte bundan bir müddet önce Sovyet ekonomisini ademi merkeziyete doğru yöneltmek için alınan tedbirler, komünist partisiyle artık açık rekabet halinde bulunan bu unsurları zayıflatmak için alınan tedbirler olarak tefsir edilmiştir.

Bu tedbirlerin başında Sovyet Endüstrisinin Moskova'dan, ekonomi ile ilgili vekâletlerden idare edilmesi yerine, mahallî Endüstri Komiteleri tarafından tedviri gelmektedir. Bu tedbir-

ler alınmadan önce endüstriyel istihsal ve yapı faaliyetleri takriben 30 kadar Vekâlet tarafından idare edilmekteydi; şimdi bu Vekâletler lâğvedilmiş, merkezde bunların yerinde idarî bir iskelet kalmıştır. Bu 30 Vekâlette çalışan memurlar, bugün Sovyet Rusya'nın dört bir tarafına dağılmak mecburiyetindedirler. Halihazırdaki plânlara göre cem'an 92 bölgede millî ekonomik konseyler teşekkül edecek ve bundan sonra her bölgenin kendi ihtiyacını kendisi karşılaması esassından hareket edilecektir. Lâğvedilen Vekâletlerin evvelce gördükleri işleri ve buna ilâveten koordinasyon vazifesini Gosplan ifa edecektir.

Sovyet ekonomisinin merkeziyetçi strüktüründen dolayı karşılaştığı zorlukların birçoğunu ortadan kaldıracak olan yeni sistemin, kırtasiyeciliğe mâni olması bakımından muhakkak ki müspet tesirleri görülecektir. Ancak Hruşşov'un daha uzun vadeli olarak güttüğü sosyal emellerin ademi merkeziyete doğru atılmış bu adımlar sayesinde tahakkuk ettirilebileceği ve Sovyet ekonomisinde hayatî bir rol oynayan teknisyenler hegemonyasının bu şekilde bertaraf edileceği şüphelidir.

Diğer taraftan Hruşşov'un bu plânını kabul ettirebilmiş olması Sonbaharda biraz sarsılmış olan parti içindeki durumunun kuvvetlendiğini göstermektedir.

Sovyet Edebiyatında Yeni Gelişmeler

Demokrasi uğrunda yapılan mücadelenin başlangıç merhalesinde edebiyatçıların ne kadar mühim bir yer işgal ettiklerini bizden daha iyi bilen yoktur. Şinasi, Namık Kemal gibi hürriyet mücahitleri, bu mücadelelerini birer edebiyatçı olarak yapmışlardır. Ondan sonraki nesillerde hür fikirlerin memleketimize daha geniş çapta yerleşmelerini temin etmiş olan unsurların arasında, en başta bazı kuvvetli kalemlerin tesirini saymak icabeder.

Tıpkı bazı hasta nebatların fevkalâde lezzetli bir usare imal etmeleri gibi, hürriyetsizlik havası da, edebiyat sahasında sebebiyet verdiği duraklamamın yanında, bir müddet sonra bir "hürriyet edebiyatı" nın ortaya çıkmasına âmîl olmaktadır. Şimdiye kadar gelip geçmiş cemiyetlerin ekserisinde hâdiseler bu şekilde cereyan etmiştir. Sovyet cemiyetinin de, yapısının kısırlaştırıcı tesirlerine rağmen, böyle bir protesto edebiyatını doğurabilmiş olması, bu cemiyetin ilerdeki inkişafı bakımından bazı ümitlerin beslenebileceğini gösteren bir âlamettir. Zira Sovyet Rusya, bir müddettenberi, siyasî ehemmiyeti idarecilerinin gö-

zünden kaçmamış olan, bir edebiyat meselesinin akisleriyle çalkalanmaktadır. Hâdiseyi yaratan, geçen sonbaharda Dudintsev isminde bir Sovyet yazarının çıkarmış bulunduğu bir romandır. Roman iki bakımdan bazı istikametlere yöneltilmesine alıştığımız Sovyet edebiyatının ideolojik kalıplarının dışına çıkmaktadır. Bir kere, kitap, Sovyet cemiyetindeki parazitlerin kat'i ve nihai hezimetleriyle neticeleceğine, Sovyet cemiyeti hakkında bir istifhamla sona ermektedir. Eserde Sovyet cemiyetinin lâikiyle çalışmasına ve şahısların bu cemiyetin nimetlerinden istifade etmelerine mâni olan "bozguncu unsurlar"ın, "Sovyet kahramanları" tarafından mağlûp edilmeleri tema'sı yerine, bu bozguncu unsurların tesirlerini pekâlâ ilelebet göstermeye devam edebilecekleri tema'sı işlenmektedir. Sovyet kırtasiyeciliğinin ve "aristokrasi sisteminin alelade vatandaşların hayatında doğurduğu zorluklar, anormal hâdiseler olarak değil, Sovyet hayatının tâ kendisi olarak tasvir edilmektedir.

İkinci nokta da, Sovyet cemiyetinin bu taraflarının şimdiye kadar rastlanmayan bir realizmle tasvir edilmiş olmasıdır.

Her ne kadar, Dudintsev, kitabı hakkında Batıda çıkmış olan tefsirleri alenen reddetmek lüzumunu hissetmişse de, mühim olan asıl nokta, yazarın, kendi memleketinde eseri mevzuunda ortaya çıkan ikiliğe mâni olamamış olmasıdır. Dudintsev taraftarları ve aleyhtarları meselesi Sovyet Kültür Bakanlığını ciddi endişeye düşürmüş olan bir meseleye benziyor. Bu gibi bir meselede bir diktatörlükte daima olduğu gibi, eserin aleyhtarlarının ileri sürdükleri sebepler, Sovyet cemiyetinin teşhir edilmesinden doğacak tehlikelere dayanmaktadır. Fakat meselenin komünistler arasında sebebiyet verdiği endişelerin hakikî kaynaklarını keşfetmek için; Dudintsev'in meslektaşlarından birinin gene son zamanlarda çıkan yazılarının sebebiyet verdiği probleme göz atmak kâfidir. Kısaca, bu problem edebî bir meselenin ne kadar kolaylıkla siyasî bir mesele hâline inkılâp ettiği. Bahis konusu yazılar "Edebî Moskova" ismi altında çıkan bir hikâye külliyyatıdır. Hikâyeler umumiyetle Sovyet cemiyetinin üst tabakasında bulunanlarla alt tabakasında bulunanlar arasındaki tezatları göstermektedir. Bunlardan birine Moskova yakınlarındaki bir sazlığın kenarında tamamıyla iptidai bir hayat yaşayan köylülerin dertleri ele alınmıştır. Gayet kritik bir gözle yapılmış olan bu tasvirlerde, köy ahali'nin ihtilâlden zerre kadar faydalanamadığı ima edilmektedir. Meselenin asıl dikkate şayan tarafı, "Edebî Moskova" nın piyasaya çıkışından az sonra toplanan bir kolektif çiftçiler kongresinde Hruşşov'a hükümetin bu sazlığı kurutma mevzuunda plânları hazırlayıp hazırlamadığı mevzuunda bir sual tevcih edilmiş olması, ve Hruşşov'un ima edileni anlayarak kurutma mevzuunda geniş vaatlerde bulunmasıdır.

Dudintsev meselesi daha son safhasına girmiş değildir. Hürriyet mücadelesinin tipik bir safhası ile ilgili ve bir hayli enteresan neticeler ortaya çıkması muhtemel olan bu mesele ile ilerde de yakından ilgilenmeye devam edeceğiz.

Universite Hocalarının Yayınları

D. P. Muğla Milletvekili Paşamehmedoğlu'nun Üniversiteler Kanununun 46. maddesinin kaldırılması hakkında yaptığı teklif Milli Eğitim Komisyonunda görüşülmüştür. Bu görüşmede Üniversite rektörlerinin de mütalâası alınmıştır. Teknik Üniversite rektörü, «bu madde bizim yayınlarımıza mâni değildir» demiştir. İstanbul Üniversitesi rektörü ise, bu maddenin fazla zararlı olmadığını, fakat tadilat yapılırsa diğer maddelerin düşünülmesi gerektiğini bildirmiştir. Bundan herhalde, Bakanlık emrine alınma hükümlerini kasetmiş olsa gerekir. Ankara Üniversitesi Rektörü ise, beklenmeyen bir reaksiyon göstererek, bu maddenin kaldırılmasını istemiştir.

Bu arada dikkate değer bir teklif, eskiden Üniversite mesleğinde bulunmuş bir bayan milletvekilinin, Üniversite hocalarının tenkid mahiyetindeki fikirlerinin yayınlanmasından önce, Başbakan'a arz etmeleri yolunda çok ince ve düşünceli bir hal çaresi ileri sürmesidir. FORUM yazarları arasında tenkid yazıları yazdıkları için Üniversite mesleğini bırakmak zorunda kalanlar, bu sayın bayanın böyle parlak bir teklifi daha evvel yapmayı büyük esefle karşılamışlardır.

Türk - İş Üzerinde Yeni Tazyik Yolu

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Çalışma Bakanlığının hoşuna gitmiyor. Sebebi malûm: Tahammülsüzlük. Çünkü muhtelif sosyal politika meselelerinde Çalışma Bakanlığı ile aynı görüşe sahip değildir. Binaenaleyh yaşaması faydalı olmaz. Gayri meşrûluk ithamı altındadır. Halbuki değil, Kendisine mensup birlikler birer birer kapatılmak yolundadır. Bu suretle mesnetsiz kalması isteniyor. Fakat şimdi gazetelerden öğreniyoruz ki, Türk-İş'in İşçi Sigortaları Kurumuna ait bulunan binada işgal ettiği dairenin kirası artırılmak istenmektedir. Mali güçlükler ve imkânsızlıklar içinde bulunan Türk - İş bu suretle yeni bir tazyik şekli karşısındadır.

Şüphesiz İşçi Sigortaları Kurumu elinde bulunan gayri menkulleri mâkul bir randımanla işletmelidir. Fakat bu konuda Türk - İş'in işgal ettiği daire en sonra hatıra gelir. Tasarruf ve randıman bakımından daha ehemmiyetli konular üzerinde durması gerekir.

Sonra İşçi Sigortaları Kurumu Çalışma Bakanlığı karşısında kanunun kendisine tanıdığı idari ve mali muhtariyeti muhafaza itina gösterse çok daha uygun olur.

Anadoluda Hayat Pahalılığı

Konjonktür Dergisinin en son sayısında ancak 1956 Haziranına kadar Bölge gıda fiyatları endeksi verilmektedir. Buna göre 1955 yılı Haziranından 1956 Haziranına kadar memlekette gıda fiyatlarındaki vasatî artış %20 dir. En yüksek artışlar Erzurum, Diyarbakır gibi Anadolu şehirlerindedir (Diyarbakır %23, Erzurum %21). Bu artış nisbeti, 1956 yılında İstanbul geçinme endeksindeki %18 lik artışa yakındır. Bu da bize gösteriyor ki, büyük şehirlerle Anadolu'daki merkezlerde fiyat artış nisbetleri birbirine yakındır.

Son zamanlarda Anadolu'da bir geziye çıkmış olan arkadaşlarımızdan biri, bir Anadolu kasabasında — Gülnar — bir bakıldan, umumiyetle köylünün ve mahalli halkın aldığı bazı maddelerin 1956 yılındaki fiyatları ile Nisan ayı içindeki fiyatlarına dair aşağıdaki listeyi almıştır:

Maddeler	1956	1957 (Nisan)
Fasulye (Kg)/Kr.)	60	240
Zeytinyağı	250	490
Tereyağı	500	1000 Yok
Vita	240	450 Yok
Tahin Helvası	200	350
Kalem	10	50 Yok
Defter	10	50 Yok
Soğan	15	70
Patates	30	85
Yumurta	5	20
Cam	30	55
Çay	—	— Yok
Kahve	—	— Yok
İplik (4760 gr.)	2600	3600

Hindistan'ın Kalkınma Plânında Değişiklik

Hindistan'ın ikinci beş yıllık plânı Rs. 4.800 Crore'luk bir masrafı icabettirmektedir. Geçen sene plânın ilk tatbik yılında Rs. 825 crore'luk bir masraf bütçeye konduğu halde Rs. 700 crore'luk bir harcama yapılmıştır. Hint ekonomisi daha plânın ilk tatbik yılında büyük tazyik altına girmiştir. Dahilde fiyat artışları müşahede edilmeye başlanmış ve döviz rezervleri süratle düşme temayülü göstermiştir.

Bu hal bütün Hintli iktisatçıları ve devlet adamlarını düşündürmeye başlamıştır. Hattâ İngiliz ve Amerikan basını ve hükümetleri de Hintlilerin plânını ilk safhasında karşılaştıkları bu güçlüğü alâka ile takibetmektedir. Hintliler müteakip sene içinde masraflarda bazı kısımlar ve ayarlamalar düşünmektedir. Bu hususta şöyle bir rüçhan silsilesi teklif edilmektedir: Memleketin ana sanayi tesis edecek sanayi yatırımları, zirai istihsalı artıracak yatırımlar, ihracatı artıracak, ithalattan tasarruf temin edecek projeler ve nihayet başlanmış ve devam etmekte olan yatırım projelerine rüçhan tanınmalıdır. Savunma masrafları, bina inşaatı, sıhhat ve eğitim bakanlıklarının bazı projeleri, sivil havacılık v.s. gibi sahalarda bazı önemli tasarruflar yapılmalıdır.

Apartman daireleri
Zengin para ikramiyeleri

Yünlü - pamuklu
satışlarımızda %10 TENZİLÂT

MEVDUAT SAHIPLERİNE
EN FAZLA MENFAAT
SAĞLAYAN BANKA

Hesap açtırmakta acele ediniz

SÜMERBANK

Basın Mevzuatımızın Antidemokratik Hükümleri

Yalçın TUNA

Bu yazımızda, basın mevzuatımızda mevcut antidemokratik hükümlerden birkaçının kısa bir izahını yapmak istiyoruz.

Bunların en başında, hiç şüphe yok ki, 6732 sayılı Kanunun 1 nci maddesinin 5 numaralı bendi hükmü gelmektedir. Bu bent hükmüne göre: «Kanunda tasrih edilen haller haricinde resmî sıfatı haiz olanları küçük düşürmeyi hedef tutan veya bunlar aleyhine istihkâr veya istihfaf hissi telkin edilecek yahut müphem ve suizannı davet eyleyebilecek mahiyette neşriyatta bulunulması» bir suç olup faili 1 seneden 3 seneye kadar hapis ve üç bin liradan on bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Bu hükmü evvelemerde tetkik eylemek isteyişimizin sebebi, mezkûr hükmün basın hürriyetine en ağır darbeyi indirmiş olması keyfiyetidir. Gerçekten sözü geçen hüküm muhtevi bulunduğu seyyal suç unsurları itibariyle bütün suçlarda olduğu gibi basın suçlarında da hâkim bulunması icabeden «Vuzuh Prensibi» ni ağır surette ihlâl eylemiş bulunmaktadır. Bu hüküm, «küçük düşürmeyi hedef tutan», «istihkâr veya istihfaf hissi telkin eden», «müphem ve suizannı dâvet eyleyen» tarzında bâzı neticeleri tecziye suretiyle dünyanın her yerinde hüsnü kabul gören «Tenkid hakkı» nı bir hak olmaktan çıkarıp bir suç şekline sokmuştur. Bunun ne derece antidemokratik bir hüküm olduğunu şu kısa izahatımız açıkça ortaya koymaktadır. Bir zamanlar, bizzat sayın Başbakanın kendileri, mülga Matbuat Kanununun 31 nci maddesi hükmüne karşı tenkid hakkını cezalandırdığı için, ağır târizlerde bulunmuşlardı. Halbuki bugün ise yine bizzat kendileri mezkûr 31 nci madde hük-

müne rahmet okutan bir hükmün müdafiliğini yapmaktadırlar.

Mezkûr bend hükmünün ne derece kaypak ve seyyal suç unsurlarını ihtiva eylediğini ispat için İtalyan ve Fransız basın mevzuatına kısa bir nazara atfetmek faydadarı hali olmasa gerektir (1). Filhakika İtalya'da basın suçlarını tanzim eden 8 Şubat 1948 tarih ve 47 sayılı bir kanun mevcuttur. Bu kanunun basın yoluyla işlenen hakaret suçlarına müteallik bulunan 13 ncü maddesinde şöyle denilmektedir: «Muayyen bir fiilin isnad edilmesinden ibaret, basın vasıtasıyla işlenmiş hakaret halinde bir seneden altı seneye kadar hapis ve yüz bin lireden aşağı olmak üzere ağır para cezası hükmolunur.» Maddenin ne derece sâde olduğu, seyyal ve kaypak, muğlak ve içinden çıkılmaz suç unsurlarını ihtiva eylemediği açıkça görülmektedir. Bu madde hükmünün Ceza Kanunumuzun 480 nci maddesi hükmünden dahi sâde ve vâzıh olduğu kolaylıkla iddia olunabilir. Bu maddeye göre: «Her kim toplu ve dağınık ikiden ziyade kimse ile ihtilâl ederek diğer bir şahıs hakkında bir madde mahsusâ tâyin ve isnadı suretiyle halkın hakaret ve husumetine mâruz kalacak yahut nâmus ve haysiyetine dokunacak bir fiil isnad ederse... mahkûm olur». Filhakika İtalyan Kanununun 13 ncü maddesine nazaran suç unsurları, muayyen bir fiilin isnad olunması, bu fiilin hakareti müstelzim bulunması ve isnadın basın yoluyla yapılmasından ibarettir. Isnad olunan fiilin hakareti müstelzim olup olmadığının takdiri hâkime aittir. Hâkim fiilin mahiyetini kendi şahsî bilgi ve görüşüne göre serbestçe ve kolaylıkla takdir ve tâyin eder. Nasıl ki Ceza Kanunumuzun 480 nci maddesi mucibin-

ce hâkim isnad olunan bir fiilin bir şahsın nâmus ve haysiyetini ihlâl edip etmediğini takdir ediyorsa..

Keza, 6 Mayıs 1944 tarihli Kanunla değiştirilmiş bulunan 29 Temmuz 1881 tarihli Fransız Basın Kanununun «Şahıslar aleyhine suçlar» başlığını taşıyan 29 ncü maddesinde de şöyle denilmektedir: «Kendisine isnadda bulunan bir şahsın veya bir heyetin şeref ve itibarına hâlel iras edecek muayyen bir hususun beyanı veya isnadı bir hakaret suçunu (diffamation) i. u. da getirir. Bu beyan veya isnadın doğrudan doğruya veya teksir suretiyle neşri, üstü kapalı bir şekilde yapılmış veya istihfaf ettiği şahıs veya heyet sarahaten zikredilmemiş olsa bile bunlara mâtufigiyeti kullanılan ibare, yazı, tehdit ve ilânlardan anlaşılıyorsa cezayı muciptir. Muayyen bir hususun isnadını tazammun etmeksizin kullanılan her türlü mütecâvizane beyanlar, hakaretâmiz ifadeler sövme suçunu (injure) vücuda getirirler» (2).

Görüldüğü üzere, mezkûr madde, basın yoluyla işlenecek hakaret suçlarını mevsuf hakaret - diffamation ve âdi hakaret veya sövme - injure olmak üzere ikiye ayırmış bulunmaktadır. Muayyen bir hususun isnadı suretiyle vâki tecavüzler (diffamation) namı altında ve böyle muayyen bir hususun isnadını tazammun etmiyen tecavüzler ise (injure) adı altında tecrim olunmuştur. Mevsuf hakaret suçlarında suç unsurları muayyen bir isnadın yapılması, bu isnadın bir şahıs veya heyetin şeref ve itibarına hâlel getirmesi ve isnadın basın yoluyla yapılmasından ibarettir. Anlaşılıyor ki, bu maddede, bizim 6732 sayılı Kanunumuzun 1 nci maddesinin 5 numaralı bendinde olduğu gibi «küçük düşürmeyi hedef tutan, istihkâr ve istihfaf hissi telkin eden, müphem ve suizannı davet eden» gibi bir sürü hudut ve şümülünün takdiri ve tâyini güç olan birtakım suç unsurlarına yer verilmiş değildir. Hâkim, münhasıran, bir isnadın bir şahsın veya heyetin şeref ve haysiyetine hâlel getirmiş olup olmadığını takdir edecektir. Bir isnad, küçük düşürücü, mağdur hakkında suizannı davet edici mahiyette olsa bile, o kimsenin şeref ve haysiyetine bir tecavüz teşkil etmiyorsa, failine ceza vermiyecektir. Halbuki bizim kanunumuzun hükümleri hiç de böyle değildir.

Bu suretle gerek İtalyan ve gerek Fransız kanunları hükümleri «Tenkid»

Hakkı» nın mâsuniyetini tanımış bulunmaktadırlar ki memleketimizde de 1954 yılında 6334 ve 1956 yılında da 6732 sayılı Kanunların mer'iyete sokulmasından dolayı açılan mücadele kampanyası da aynı hedefe münce olma-ya gayret sarfetmektedir.

Sayın Başbakan, bundan iki üç ay evvel yapmış bulunduğu bir basın toplantısında, 6732 sayılı Kanunun 1 ci maddesinin 5 Numaralı bendi hükmünü müdafaa sadedinde ezcümle şu mütalâada bulunuyorlar:

«Hürriyet nedir? Hürriyet her şeyden evvel masuniyetle meydana çıkar. Masûn olmıyan bir insanın hür olmasına imkân yoktur. Suçsuz olduğu halde dahi tecavüze uğrıyacağını zanneden insanın hürriyetinden bahsetmek abestir. O halde hürriyet kelimesi ile, hürriyetin mevcudiyeti ile zabıta ve kaide mefhumları beraber yürür, vatandaşların hür olarak doğması keyfiyeti bu hürriyetin masuniyeti ile takvyesine bağlıdır. Fikir hürriyeti ve tenkid hürriyeti güzeldir. Fakat dünyanın hiçbir yerinde hakaret hürriyetinden, küçük düşürme hürriyetinden bahsedildiği görülmemiştir» (3).

Evet, Başbakanın buyurdukları veç hile, hukuk sahasında «Hürriyet» in başboş ve hudutsuz bir «Serbesti» yi ifade eylemediği malûmdur. Her hürriyet, cemiyet nizamının muhafazası için hudutlandırılmıştır ve bu hudutları Anayasa gereğince kanun çizer. Bu hususta münakaşa edilecek bir cihet mevcut değildir. Ancak münakaşa konusu olabilecek husus, bu hudutların tâyin ve tesbiti işidir. Bâzi şahısları ve bu arada bilhassa resmî sıfatı haiz olanları her türlü târiz ve tenkidlerden — ki Başbakan bunları «tecavüz» ibaresi altında toplamaktadır — masun tutmak için aharın hürriyetlerini kökünden kazımak da «Hukuk Devleti» prensibiyle aslâ bağdaşamaz. Bir şahsın sözde hürriyet ve masuniyetini koruyacağız diye âmmenin zarurî olan haklarını nahak yere tahdit ve takyid eylemiye hiç kimsenin yetki ve salâhiyeti olamaz. Korunmak istenen hak ile tecavüz olunan hakların hassas bir terazide evvelâ bir mizanı yapılmak ve daha sonra ağır basan taraf himaye edilmek icabeder.

Evet, Başbakanın dediği gibi, dünyanın hiçbir yerinde hakaret hürriyeti diye bir müessese mevcut değildir. Fakat ilâve edelim ki, memleketimizde hususiyle 6334 ve 6732 sayılı Kanunla-

rın neşrindenberi fikir ve tenkid hürriyeti diye de birşey yoktur. Bunun da bir kazıyye olarak kabulü icabeder.

Yeni suç unsurları hakkında Başbakan, sayın İnönü'ye karşı târizen ezcümle şunları söylemektedir: «Muhterem İnönü, İzmir'de aşağı yukarı şöyle diyor: (Matbuat Kanununa yeni suç unsurları kondu. Bu unsurlar küçük düşürücü, suizannı dâvet edici gibi tâbirlerdir). Muhterem İsmet İnönü, iyice bu hususta tenvir edilmemiştir zannediyorum. Kendisine meseleler lâyıkiyle ve oldukları gibi izah edilmemiş kanaatine varmak icabediyor. Eğer böyle olmasaydı o sözleri söylemezdi» (4).

Şimdi, sayın Başbakandan soruyorum: Acaba İsmet İnönü'ye 6732 sayılı Kanuna tenkid ve fikir hürriyetini ortadan kaldıran suç unsurlarının konmuş bulunduğunu ahar bir şahsın veya şahısların izah eylemesine ve bu münasebetle mugalâtaya varılmış olmasına ihtimal verilebilir mi? Türk Milletinin uzun yıllar boyunca önderliğini yapmış, tecrübeli, yüksek bir dehâ ve mantıkla mücehhez mümtaz bir şahsiyetin tek başına bir kanun hükmünün ifade eylediği mânâyı anlayabilmekten âciz mi bulunduğu ifade olunmak istenmiştir? Hiç şüphe yok ki, yüksek bir siyaset adamı olduğu kadar değerli bir hukukçu da olan sayın İnönü, mezkûr kanunun 1 nci maddesinin 5 numaralı bendinin taşıdığı mânâyı re'sen pek iyi kavramış bulunmaktadırlar. Bu hüküm, sayın İnönü'nün de buyurdukları gibi yeni suç unsurlarını muhtevi olup tenkid ve târiz haklarını açıkça baltalamaktadır. Bundan bir zerre dahi olsun aslâ şüphe edilemez.

Başbakan, «Matbuat Kanunu veya fikir hürriyeti dediğimiz zaman hukuk sahasındayız. Mefhumlar ve tâbirler âlemindeyiz. Muhterem İsmet İnönü, eb'adın ölçüldüğü ilim şubesinde olduğu gibi Ceza Kanununda da (hakaret, istihfaf, küçük düşürme) gibi tâbirlerin hudutlarının riyazî kat'iyetle tesbit edilebileceğini mi zannediyor?» demektedir ve devamla, «Şimdi size bu tâbirlerin başka memleketlerin kanunlarında da mevcut olduğunu ispat edeceğim» diyerek New York Eyaleti Ceza Kanununun 1340 ncı maddesinin tercümesini vermektedir (5).

Başbakanın bu husustaki düşüncelerine şu suretle cevap vermek mümkündür: Evet, Ceza Kanununda adı geçen tâbirler riyazî bir kat'iyetle ölçülemezler. İşte esasen bu sebeplerdir ki

Ceza Kanunlarındaki tâbirleri asgariye irca eylemek ve bu suretle bir yandan hâkimin vazifesini kolaylaştırmak ve diğer yandan sanığın haklarını korumak lâzımdır. Halbuki 6732 sayılı Kanunun 1. maddesinin 5 numaralı bendinde bir sürü tâbirler istimal olunmakta ve binnetice hâkim güç vaziyete sokulduğu gibi sanığın hürriyet hakkı da muhataraya düşürülmektedir. Acaba sayın Menderes'in müdafaa eylemek istedikleri cihet bu mudur? Hâkim «istihkâr, istihfaf, küçük düşürücü, müphem ve suizannı davet edici» tarzındaki suç unsurlarını riyazî bir kat'iyetle tesbit edemeyeceğine göre, bu hususlarda çok defa hatâya düşmesi ve binnetice sanığın haksız yere mahkûmiyete düşer olması mümkündür. Hâkim bu tâbirleri kat'iyetle ölçemeyeceğine ve müşkilâta uğrıyacağına nazaran acaba neden bu nevi tâbirlerin ceza kanunlarında sıralanması yoluna gidilmiştir? Kanaatimizce, bu yolun ihtiyarı, hâkimin elini kolunu bağhyarak ille bir mahkûmiyet neticesine varmasını temindir. Çünkü, bir hâdiseyi faraza «istihkâr ve istihfaf» eder mahiyette görmiyen hâkim, belki «müphem ve suizannı davet edici» mahiyette görebilecek ve mahkûmiyet kararı verebilecektir. Görülüyor ki, bu usûl, hâkimi zorlamaktan başka birşey değildir. Durum böyle bir bedahet arzederken, şimdi, sayın Menderes kalkıp bu hükmün demokratik olduğundan dem vuruyor ve bunu teyiden de New York Eyaleti Ceza Kanununun 1340 ncı maddesinin tercüme edilen metnini ileri sürüyorlar.

Evvelâ, hemen kaydedelim ki, Başbakan bu hükmün demokratik bir mahiyet taşıdığını nereden çıkarıyorlar? Böyle bir hükmün Amerika'da muayyen bir Eyalet kanununda yer almış olması, onun demokratik bir bünye taşıdığını ispata kâfi değildir. Bir hükmün demokratik bir veçhe arzettiğini ispat için, o hükmün dünya devletlerinin ekserisinin kanunlarında yer almış olduğunu teyid ve tevsik eylemek gerekir. Sayın Menderes bunu yapabilmiş midir? Kendilerini zorlasalar bu hükme benzer bir veya ancak iki hüküm ya bulabilirler veya bulamazlar. Yukarıda İtalyan ve Fransız basın mevzuatından vermiş bulunduğumuz örnekler bunun pek canlı bir misalini teşkil eylemektedir. Bu keyfiyet de Başbakanın iddialarının ne derece gayri sahih olduğunu göstermeye kâfi gelir sanırım.

New York Eyaleti Ceza Kanununun 1340. maddesi umumî bir hüküm olup bizim hususî bir ceza kanunumuz olan 6732 sayılı Kanunun 1. maddesinin 5 numaralı bendi hükmünün taşıdığı sey-yaliyet, gayri muayyenlik, müphemiyeti de arzetmemektedir. Amerikada yüksek mahkemenin müphem suç unsurlarını ihtiva eden kanunları Anayasaya mugayerett sebebiyle iptal edebilme yetkisine sahip bulunduğu da unutulmamalıdır.

İlave edelim ki, bizde, hakaret ve sövme cürümlerini tecrim eden Ceza Kanunumuzun 480 ve 482 nci maddelerinde bu cürümlerin basın vasıtasıyla işlenmesi halinde tatbik edilecek hususî hükümler mevcuttur. Bu hükümlerin derpiş eylediği cezalar hafif görülüyorsa, yapılacak bir tādilat ile mezkûr cezaların artırılması daima mümkün bulunmaktadır. Ama bu yol tercih olunmamış, 6334 ve 6732 sayılı kanunların neşri yoluna gidilmiştir ki tamamıyla hususî bir maksat takip olunduğu, her türlü şüpheden varestedir. Böyle hususî kanunlar vaz'ının meşrû sebeplere istinad eylediği halen dahi kanaat verici bir tarzda efkârı umumiye muvacehesinde izah olunmuş değildir. İşte esasen bu sebeplerdir ki adı geçen kanunlar şiddetli bir tepki ve tenkide hedef olmuşlardır.

Muğlak ve müphem suç unsurları ihtiva etmesi bir yana, 6732 sayılı Kanunun 1 nci maddesinin 5 numaralı bendindeki hükmün «Resmî sıfatı haiz olanlar» a inhisar ettirilmiş bulunması da çok haklı olarak şiddetli itirazlara sebebiyet vermiş bulunmaktadır. Mezkûr hükmün sadece resmî sıfatı haiz kişilere inhisar ettirilmesi için de hiçbir haklı ve muhik sebep mevcut değildir. Gerçekten her vatandaşın şeref ve haysiyetinin «küçük düşürücü,

istihkar, istihfaf, müphem ve suizannı dâvet edici» tecavüzlerden korunması müdafaa olunuyorsa - ki sayın Menderes beyanatında bu fikrin müdafiliğini yapmaktadır - bu takdirde acaba neden mezkûr hüküm sadece resmî sıfatı haiz olanlara inhisar ettirilmiş bulunmaktadır? Bu cihet de müdafaadaki samimiyetsizliği açıkça ortaya koyar mahiyettedir. Bütün mesele, iktidar mevkinde bulunanları haklı dahi olsa tenkid ve târizlerden korumak ve kendilerine diledikleri gibi hareket serbestisini temin edebilmektir ki bunun meşrû bir esasa dayanmadığı bedhîdir (6).

Bu iddiamızın doğruluğunu teyid eden 1881 tarihli Fransız Basın Kanununun 30 ve 31 nci maddelerinde, aynı Kanunun 23 ve 28 nci maddelerinde tasrih olunan umumî yerlerde satılan veya satışa arz edilen basılmış eserler, müstehcen resimler ve şekillerle mahkemelerin, ordunun, teşkilâtlanmış heyetlerin, âmme idarelerinin, vazifeleri ve sıfatları dolayısıyla Vekillerin, milletvekillerinin, resmî memurların, devamlı veya muvakkat resmî vazife ile tavzif olunmuş bir şahsın, bir jüri âzasının, şahadeti sebebiyle bir şahidin haysiyet ve şerefine tecavüz olunması münhasıran cezayı ağırlatıcı bir sebep olarak kabul edilmiş ve cezanın âzami haddi 6 aydan 1 seneye çıkarılmıştır. Hususî şahıslar aleyhine vâki hakaretlerden dolayı ise 5 günden 6 aya kadar ceza tâyin olunmuştur (7). Fakat resmî sıfatı haiz şahıslara karşı «küçük düşürücü, istihkâr, istihfaf, müphem ve suizannı davet edici» isnatları ise müstakil bir suç addedip cezalandırmamıştır. Bu cihetten, resmî sıfatı haiz kimselerle hususî şahıslar arasında hiçbir fark gözetilmemiştir. Hattâ aynı kanunun 32 nci maddesinin 2 nci fıkrasında «Resmî sıfatı haiz şahısların hususî hayatlarına müteallik hakaret suçlarının 32 nci madde mucibince ce-

zalandırılacağı» beyan olunmuştur. Otuz ikinci maddede ise hususî şahıslara karşı ika olunan hakaret suçları cezalandırılmıştır. Görülüyor ki, Fransız Basın Kanunu resmî sıfatı haiz şahıslara mutlak değil o da ancak vazifeleriyle ilgili olmak şartıyla nisbî bir himaye tanımış bulunmaktadır.

Fransız Kanunu, yukarıda izah eylediğimiz veçhile, basın suçlarında Vuzuh Prensibi'ne geniş bir yer vermiş olduğu gibi, cezaî müeyyideleri de mülayim olarak tâyin ve tesbit eylemiş bulunmaktadır. Gerçekten 6732 sayılı Kanunun 1 nci maddesinde mezkûr suçlardan dolayı failine 1 seneden 3 seneye kadar hapis cezası verilirken, Fransız Basın Kanununun 30 ve 31 nci maddelerinde mezkûr resmî şahıslar aleyhine vâki hakaret suçlarında ancak 8 günden 1 seneye kadar, 32 nci maddede mezkûr hususî şahıslar aleyhine vâki hakaret isnadlarında ise ancak 5 günden 6 aya kadar hapis cezası verilmektedir. Aradaki fark açıkça görülmektedir. Para cezaları kanunumuzdakine nispetle biraz daha ağır ise de, hâkim hapis cezası yanında para cezasına da mutlaka hükmetmeye mecbur değildir. Halbuki bizde her iki cezanın birlikte tatbiki mecburidir.

Hülâsa, 6334 sayılı Kanunu değiştirmiş bulunan 6732 sayılı Kanun gerek muhtevî bulunduğu muğlak ve müphem suç unsurları ve gerekse ağır cezaî müeyyideleri itibariyle aslâ demokratik bir kanun vasfını taşımamaktadır. Bu kanun basının âmme vazifesini yapmasına engel olmakla memleketin yüksek menfaatlerinin sağlanmasına set çekmiş bulunmaktadır. Bu itibarla yapılacak iş, mezkûr kanunların tamamıyla ilgasiyle ya mevzuu umumî hükümlerimiz dairesinde mütalâa eylemek - ki kanaatimizce bu yol en doğru olanıdır - veya ayrı ve demokratik

1957 YILINDA **2.000.000.000** LİRA TUTARINDA İKRAMİYELERİ **TÜRKİYE BANKASI**

esaları muhtevi, basın hürriyetini baltalamayan yeni bir kanun hazırlamaktır (8).

Basın hürriyetini en ziyade tahdit ve takyid edici hükümlerden birisi de mevkute sahiplerinin basın yoluyla işlenen suçlardan dolayı da cezaen sorumlu tutulmasıdır. Mevkute sahipleri de mes'ul addedilince, mevkuteler ve bu arada bilhassa gazetelerde vâki neşriyat çok defa pek değersiz ve ehemmiyetsiz bâzı hâdiselere inhisar eylemektedir. Halbuki basından beklenen hizmet ve vazife bu değildir. Bu suretle basının bir âmme hizmeti görme fonksiyonu âdeta felce uğratılmış bulunmaktadır.

Mevkute sahiplerinin cezaî mes'uliyeti birisi 6732 sayılı Kanunun 8 nci maddesinde, diğeri 6733 sayılı Kanunun 16 ncı maddesinde derpiş edilmiş bulunmaktadır. Beşinci maddeye göre: «Bu Kanunda yazılı cürümlerden dolayı suçlular hakkında tâyin oluncak ağır para cezasının on mislinin ister hakiki, ister hükmi şahıs olsun cezaen mes'ul edilemeyen hallerde mevkute sahibinden veya nâşirden tahsiline de hükmolunur.» Onaltıncı maddeye nazaran da: «Mevkutelerle işlenen suçlarda ceza mes'uliyeti, suçu vücudunda getiren yazıyı yazan veya resmi yapan veyahut haber, havadis veya vesikaları verenlerle mevkutenin mes'ul müdürüne ve mes'ul müdürlüğü kabul etmemiş olan sahibine terettüp eder.» Halbuki 5680 sayılı Basın Kanununun 7/6/1956 tarihli tâdilden önceki 16 ncı maddesi mevkute sahipleri için cezaî bir mesuliyet derpiş etmemekte idi. Görülüyor ki, 6733 sayılı Kanunun 16.cı maddesi basın yoluyla işlenen suçlardan sorumlu şahısların adedini artırmış bulunmaktadır. Yeni 16 ncı madde mucibince mes'ul müdürlüğü kabul etmemiş olan mevkute sahipleri basın yoluyla işlenen suçlardan dolayı müellif (resmi yapan, haber, havadis ve vesika verenler de dahil) ile mes'ul müdür yanında aslı fail olarak sorumlu tutulmuştur. Mevkute sahibinin basın yoluyla işlenmiş suçta bir iştirâki bulunduğuna (T.C.K. m. 64) sabit olmadığı takdirde, yine cezadan varestesiz tutulmamış ve bu halde 6732 sayılı Kanunun 5 nci maddesi gereğince on misli para cezasıyla sorumluluğu cihetine gidilmiştir. Görülüyor ki, her halükârda, mevkute sahipleri cezaen behemahal sorumlu tutulmaktadır. Bunun çok ağır bir hüküm olduğu izahattan vares-

tedir. Aynı zamanda bu hüküm «Başkasının Fiilinden Mes'uliyet» gibi bugün çok eskimiş ve demode olmuş ve bu cihetle modern ceza kodlarından çıkarılmış bir mesuliyet esasının tatbik sahasını daraltacağı veya büsbütün ilga edeceği yerde aksine genişletmek yolunu da tutmuştur.

Halbuki Fransız Basın Kanunu «Basın yoluyla işlenen suçlardan mes'ul şahıslar» başlığını taşıyan 42 nci maddesinde sırasıyla aslı fail olarak mes'ul müdürler ve nâşirler, müellifler, tâbiler, satanlar ve tevzi edenler mes'ul tutulmuşlardır. Görüldüğü üzere, mevkute sahiplerinin basın yoluyla işlenen suçlardan dolayı cezaî sorumlulukları hiçbir halde kabul edilmemiştir. Mevkute sahipleri ancak 44 ncü madde gereğince hukuken sorumlu addedilmişlerdir (9).

Basın mevzuatımızın basın hürriyetini baltalayan ve bu itibarla antidemokratik olan hükümlerinden bir diğeri de 5680 sayılı Basın Kanununu değiştiren 6733 sayılı Kanunun mevkutelerin kapatılmasından bahis bulunan 30 ncu maddesinin 5 nci fıkrası hükmüdür. Bu hükme nazaran: Türk Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddeleri ve neşir yoluyla veya radyo ile yahut toplantılarda işlenen bâzı cürümler hakkındaki kanun hükümlerinin tatbiki suretiyle mahkûmiyet halinde 1 aydan 3 aya kadar mevkutenin neşriyatının tâtiline de karar verilir. Neşriyat tâtil edilen mevkutenin sahip ve mes'ulleri tâtil müddeti içerisinde başka bir adla mevkute çıkaramazlar. Bu madde hükümlerine aykırı hareket edenler 1 aydan 6 aya kadar hapis ve beş bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.»

Bu madde hükmü de demode olmuş «Başkasının fiilinden mesuliyet» esasını ihya etmekte ve büyük bir haksızlığa sebebiyet vermektedir. Gerçekten basın yoluyla işlenmiş bir suçta hiçbir dahli bulunmayan mevkute personelinin mevkutenin kapatılması suretiyle zarara uğratılması hiçbir zaman «Hukukî» olarak mütalâa ve mülâhaza olunamaz. Bu mahzurları gözönünde tutmuş olan Fransız Basın Kanununun 62 nci maddesi ancak bâzı ağır suçların (meselâ katil, hırsızlık, yağma, kundakçılık, nâsı izrar ve tahrip, Devletin dahili ve harici emniyetine karşı işlenen suçlar) işlenmesi basın yoluyla teshil edildiği takdirde mevkutenin kapatılmasına cevaz vermiştir. Kapat-

ma kararı verilmesi mecburî olmayıp mahkemenin takdirine tâbi tutulmuştur. Kapatma müddeti en çok 3 ay olup asgarî haddi tâyin olunmamıştır. Bu itibarla mahkeme mevkuteyi bir gün olmak üzere de kapatabilir. Kapatma kararına muhalefet halinde, maddede herhangi bir cezaî müeyyide derpiş olunmuş değildir. Bu sebeple kapatma kararı riayeti ihtiyarî bir mahiyet taşımaktadır. Halbuki bizim kanunumuza göre 141 ve 142 nci maddeler müstesna basit bir hakaret suçunun basın yoluyla işlenmesinden dolayı dahi kapatma kararı verilecektir. Suçun ağır olması gözetilmiştir. Kapatma kararı verilmesi mecburî olup mahkemenin takdirine bağlı değildir. Kapatma müddetinin asgarî haddi 1 ay olduğundan mahkeme bir veya birkaç gün kapatmaya karar veremez. Bu hükümlere muhalefet halinde oldukça ağır bir müeyyide de maddede yer almış bulunmaktadır.

İlave edelim ki, tâtil müddeti içerisinde mevkute sahibi veya mes'ullerinin başka bir adla mevkute çıkarmayacaklarına dair bir hüküm Fransız Basın Kanununda yer almış değildir.

(1) Bak: Ulus Gazetesinin 27.4.1957 tarihli nüshasındaki «Basın suçlarında Vuzuh Prensibine yer verilmelidir» başlıklı yazımıza.

(2) Bak: Dalloz, Code Pénal, Loi sur la liberté de la presse, mad. 29, s. 595.

(3) Bak: 16 Mart 1957 tarihli Yeni Sahah Gazetesi.

(4) Bak: 16 Mart 1957 tarihli Tercüman Gazetesi.

(5) Bak: Aynı tarihli Tercüman Gazetesi.

(6) Bak: Ulus Gazetesinin 22.3.1957 tarihli nüshasındaki «Başbakan'ın basına verdiği beyanat münasebetiyle» başlıklı yazımıza.

(7) Bak: Dalloz, Code Pénal, Loi sur la liberté de la presse, m. 30, 31, 32. s. 507-599.

(8) Bak: Ulus Gazetesinin 27.4.1957 tarihli nüshasındaki yazımıza.

(9) Bak: Ulus Gazetesinin 11.5.1958 tarihli nüshasındaki «Basın suçlarından mesuliyet meselesi» başlıklı yazımıza.

GELECEK SAYIMIZDA

Dr. Muammer AKSOY'un

«Medenî Kanun Devrimini Savunmahız» adlı incelemesinin ikinci kısmını,

ve

Şerif MARDİN'in

«Yeni Osmanlılar'ın Hakikî Mahiyeti» başlıklı etüdünü bulacaksınız.

Plânlama Tarihçesine Müteallik Notlar

Osman OKYAR

I

Plân meselesi memleketimizde son yıllarda birçok münakaşalara sebebiyet vermiştir. Evvelâ nazarı iktisatçılar Türkiye'nin bir plân ve programa ihtiyacını, türlü delillerle izah etmeğe çalışmışlar, sonra aynı tema muhalefet partileri tarafından benimsenmiş ve iktidara yöneltilen başlıca tenkid mevzularından birini teşkil etmiştir. Bu tenkidler karşısında Demokrat Parti hükümeti birbirini tutmayan müdafalar yapmıştır.

Hükümet Reisi, plân ve programın mevcut bulunduğunu, meselâ bütçenin ve iktisadî devlet teşekküllerine ait yıllık çalışma plânlarının plânın mevcudiyetine delil teşkil ettiğini söylemiştir. Bâzan da aynı hükümet, plânın totaliter bir sistemin unsurlarından biri olduğunu, Türkiye'de totaliter sistemlerin yeri olmadığını ve dolayısıyla plâna lüzum olmadığını beyan etmiştir. Karşılıklı iddiaları bir türlü müspet bir mecraya dökmek kaabil olmamış ve plân meselesi kısır bir münakaşa sahası olarak devam edegelmiştir. Müşköllerden biri şudur: Nazarı iktisatçıların plândan kasedtikleri şeyle politikacıların plândan kasedtikleri şey daima aynı değildir. Diğer bir deyişle bir iktisadî plânın ne olduğu hakkında henüz kesin bir görüş birliği yoktur. Aynı kelime muhtelif şahıslar için muhtelif mânaları taşımaktadır. Vaziyet böyle kaldıkça münakaşalar, hiç değilse politikacıların iştirâk ettikleri münakaşalar, kısır kalmaya mahkûmdur. Plânın ne olduğunu, hangi maksatla yapıldığını anlıyabilmek için, plân fikrinin nasıl doğduğu, plânın hangi maksatlarla kullanıldığı ve tatbikatın hangi safhalarda geçtiği hakkında kaba taslak bir fikir sahibi olmak gerekir. Üç yazıdan mürekkep olan bu makale serisinde plânlamanın tarihçesine ait başlıca noktaları tesbit etmeğe çalışacağım. Bu şekilde memleketimizde plân mevzuu etrafında cereyan eden münakaşaya bir hizmette bulunmuş olacağımı ümit ediyorum. Mevzuu üç safhada tahlil etmek uygundur. Birinci safha, Birinci Dünya

Harbine kadar uzanan devre esnasındaki duruma ait olacaktır. İkinci safha Birinci Dünya Harbiyle İkinci Dünya Harbi arasında plânlamanın nazarı ve tatbiki inkişafına mütealliktir. Nihayet üçüncü safhada, zamanımızdaki meseleler gözden geçirilecektir. Birinci makalede ilk safha esnasındaki durum tetkik edilmektedir.

I

Bütün 19 ncu Asır esnasında, iktisat teorisi sahasında Adam Smith ve Ricardo'nun tesiri altında liberal düşüncelerin, iki mühim istisna hariç, hâkim bulunduğunu görüyoruz. Bu görüşe nazaran, iktisadî hayat, müdahaleye tâbi tutulmadığı zaman, en müsait şekilde gelişir. Şahıslar, kendi menfaatlerini gözetererek hareket edince, cemiyetin menfaatini de sağlamış olurlar. İstihsal âmillerinin ekonomi dâhilinde tevziine karışmak kat'iyen doğru değildir. En münasip tevzi tarzı kendiliğinden otomatik bir şekilde hasıl olur. Liberal iktisatçılar dahilî ticaret serbestisine mâni olan tahditlerin aleyhinde buldukları gibi, beynelmînel ticaretin tahdidine de aleyhtardır. Topyekûn olarak, hükümetin iktisadî faaliyete müdahalesini icabettiren her türlü plânlamanın aleyhindedirler. Bu görüş Birinci Dünya Harbine kadar iktisat teorisinin ana cereyanına tamamen hâkim olmuştur. Ancak 19 ncu asrın ortalarına doğru, liberalizmin tam serbestiyet fikrine karşı iki mühim itirazın yükseldiği görülüyor. Birinci itirazda, kapitalist sistemin esasları reddedilmemekle beraber, ticaret serbestisi fikrinin tam ve mutlak şekilde kabul edilmesi lâzım geldiği ileri sürülüyor.

Bu görüşü müdafaa eden Alman iktisatçısı List sanayileşme yarışında, bazı milletlerin diğerlerine nazaran geri kaldıklarını, bu gecikmeyi telâfi etmek üzere, geri kalan memlekette gelişen endüstrileri bir müddet için gümrük tarifeleriyle himaye etmek icabettiği fikrini ileri sürmüştür. Böylece, muvakkat bir müddet için olsa da hi iktisadî hayata müdahale fikri, na-

zarî sahada müdafaa edilmiş oluyordu.

Yine 19 ncu Asrın ortalarında yükselen ikinci itiraz kapitalist ve liberal düzenin topyekûn olarak reddini istilzam ediyor. Karl Marx, «Kapital» adlı eserinde cemiyetin liberal düzenini tenkid ediyor ve bu düzende işçi sınıfının kapitalistler tarafından istismar edildiğini iddia ediyor. Marx'a göre, istihsal vasıtalarının hususî mülkiyete tâbi bulunduğu ve sınıf esasının hâkim bulunduğu kapitalist nizam ergeç çökecek ve yerini, istihsal vasıtalarının devlete ait olduğu sınıfsız bir-sosyalist cemiyete terkedecektir. İstihsal vasıtalarının devletin eline geçmesi, devletin iktisadî hayatı tamamen tanzim etmesi demektir. Daha evvelce fertler tarafından alınan iktisadî kararlar sosyalist bir cemiyette Devlet tarafından alınacaktır. Şu halde Marx'ın görüşüne nazaran, iktisadî hayatta tam serbestiyet yerine tamamen merkezî bir Devlet müdahaleciliği kaim olacaktır. Marx pratik olarak Devletin iktisadî hayatı nasıl idare edeceğini izah etmemekle beraber, kapitalist sistemin tamamen zıddı olan bir müdahale düzeninin nazarı olarak mevcut olabileceğini ileri sürmüştür.

Diyebiliriz ki liberal - kapitalist düzeni reddeden Marx'ın görüşü Birinci Dünya Harbinin sonuna kadar tamamen nazarı sahada kalmış, hiçbir memlekette tatbik edilmemiştir. Bununla beraber, bu görüşün siyasî ve iktisadî düşünce üzerinde büyük tesirler tara ettiği kabul edilmelidir. Buna mukabil List tarafından müdafaa edilen himayecilik sistemi, Amerika ve Almanya gibi sanayileşmede nisbeten geri kalmış memleketlerde 19 ncu Asırda muvaffakiyetle tatbik edilmiştir.

Bunun haricinde, Birinci Dünya Harbine kadar muhtelif memleketlerde iktisadî siyasetin, ortodoks - liberal nazariyenin esaslarını takibettiği söylenebilir. Diğer bir deyişle, devlet iktisadî faaliyetlere müdahale etmekten imtina etmiş, bunları geniş ölçüde serbest bırakmıştır. İstihsal ve yatırım ka-

rarlarını hususî müteşebbisler vermiş ve umumiyetle iktisadî hayatı tahrik eden kuvvetler fiyat ile kâr mekanizması olmuştur. Bugün âmme hizmeti telâkki edilen birçok sahalar dahi (demiryolu, elektrik, gaz) hususî teşebbüslerin elinde kalmıştır.

Bu klâsik - liberal telâkkiler maliye politikasıyla para ve kredi politikasına da hâkim olmuştur.

Devlet vergi toplarken, hususî faaliyetleri mümkün olduğu kadar az, müteessir etmeğe gayret etmiş, vergiyi sırf bir varidat âleti olarak telâkki etmiştir. Devlet masrafları da sadece esas Devlet hizmetlerinin (ordu, idare) karşılanmasına tahsis edilmiş, bu maksatların haricinde yapılan devlet masrafları cüz'î kalmıştır. Keza para ve kredi politikası, hükûmetlerin arzularına göre ayarlanmayıp, âdeta otomatik şekilde objektif esaslara bağlanmıştı. Tedavüldeki banknot miktarını tâyin eden nihai âmil Merkez Bankalarındaki altın miktarı idi. Altın miktarı ile kabul edilen sistemde, para miktarının artması, altın stokunun ar-

tışına bağlanmış oluyordu. Dolayısıyla kredi hacminin de (tedavüldeki para miktarına bağlılığı dolayısıyla) sırf hükûmetin veya banka sisteminin arzularına göre ayarlanması imkânsız oluyordu.

Böylece 19 ncu Asır boyunca ve Birinci Dünya Harbine kadar iktisat nazariyesi ve tatbikatı çok geniş ölçüde liberal - klâsik mektep tarafından vaz' edilen esaslara sadık kalmıştır. Hususî teşebbüs çerçevesi içinde, piyasa mekanizması ve fiyat hareketleri sayesinde, ekonomi dahilinde optimum (en iyi) muvazeneye âdeta otomatik bir tarzda varılacağına inanılırsa, tabiiyle herhangi bir plânlama devletin iktisadî faaliyete istikamet vermesini icabettirir. İktisadî faaliyetler tamamen serbest bırakıldığı takdirde cemiyet için en muvafık vaziyetin meydana geleceği kanaati hâkim olunca, devletin istikamet tâyin etmesine karşı cephe alınacağı tabiidir. 19 ncu Asırda plânlamaya müteallik hiçbir faaliyetin mevzu bahis olmaması, o devrin maddî ve

mânevi iklimiyle izah edilebilir.

Birinci Dünya Harbi ile, tatbikat bakımından, bu durumun ilk defa olarak esaslı şekilde değiştiğini görüyoruz. Hükûmetler harb masraflarını karşılamak üzere geniş ölçüde emisyon başvurdular. Bu da bilhassa zarurî maddelerin fiyatlarının yükselmesini mucip oldu. Bu yükseliş karşısında fakir sınıfları himaye etmek mecburiyeti hasıl olunca hükûmet bâzı maddelerin fiyatlarını narha tâbi tuttu ve daha ileri giderek vesika ile tevziata başladı. Bu suretle, hükûmetler ilk defa geniş ölçüde piyasanın serbest mekanizmasına müdahale etmiş oldular. Bu müdahalelerin, nazarı bir esasa istinad etmeyip zaruretten ileri geldiği kaydedilmelidir. Bununla beraber, tatbikatta vuku bulan bu müdahalelerin, sonradan Devletin iktisadî hayatta rolü hakkındaki fikirlerin değişmesine yardım ettiği söylenebilir. Gelecek yazımda Birinci Dünya Harbiyle İkinci Dünya Harbi arasında plânlama mevzuunda nazarı ve tatbikî gelişmeleri tetkik etmeğe çalışacağım.

Hürriyetin Temelleri

«Science and Freedom» Bülteninden ıktibas edilen aşağıdaki metin, Münster Üniversitesi Profesörü Jozef Pieper ile «Frankfurter Fefte» nin eski editörlerinden Dr. Weymann - Weyhe arasında hürriyetin klâsik temelleri üzerinde geçen bir tartışmayı vermektedir:

Pieper: Çağdaş tartışmalarda «Bilimde hürriyet» meselesi genel olarak politik bir mânada anlaşılmalıdır. Bu türlü anlayışa bizi sevkedən şey daha ziyade totaliter sistemden ve bilhassa doğudan gelen tehlikedir. Buna bir örnek olarak, bilim ve hürriyet üzerine 1953 te Hamburg'da açılan milletlerarası kongrede olup bitenler gösterilebilir. Kongrede geçen konuşmalar ve alınan kararların hemen hepsi komünist hâkimiyeti altında bulunan âleme yöneltilmişti.

İlk bakışta meseleyi böyle ele alış doğru görülebilir. Ne var ki, meselenin tümünü yalnız politik alanda görmekle amaçlarımızı gözden kaçırdığımızı sanıyorum. Politik didişmelerin altında yatan daha temelli meselelere dikkatimizi çevirir çevirmez, Batı cephesini «hürriyet-sever» olarak hemen tanımlamanın bir dereceye kadar üstünkörü olduğunu görebiliriz. Biraz derine inilince, Komünist bloku dışında kalan memleketleri birlikte karşılayan pek geniş meseleler olduğu meydana çıkacaktır.

Bolşeviklik üzerine tenkidi yazılar yazıldığındanberi, bu sistemin doğuşunun kendine has apayrı bir vak'a olmadığı sık sık işaret edilmiştir. Meselâ deniyor ki, Sovyet rejimi, burjuvazi rejiminde saklı olan temel bir görüşün, yani ekonomik gayelerin üstünlüğü fikrinin açıkça ilanıdır. Bu şüphesiz meseleyi aşırı şekilde bir formülemedir; ancak Bolşeviklerle bizi ayıran meselelerden herhangi biri ele alınmaz pek karışık bir entellektüel problemle karşılaşacağımızı belirtmesi bakımından yerindedir. Bu karışıklığın, kendini bilhassa «bilim ve hürriyet» alanında iyice açığa vurduğu söylenebilir.

Weymann-Weyhe: Bana kalırsa hürriyeti politik alandan büsbütün uzaklaştırmak doğru değildir. Politik meselelerin mevcudiyetine siz de işaret ettiniz, zaten.

Hürriyet sözünden ne anlıyoruz? sorusunu, hürriyet hiç değilsen kısmen politik bir olaydır, diye cevaplandırmamız daha iyi olmaz mı? Zira hürriyeti boşlukta görmek imkânsızdır. O, her zaman toplumla birlikte belirir, toplum ise politik bir yapı üstünde gerçekleşir.

Pieper: Hürriyet gerçekten politik müesseselerde müşahhas bir şekil almaktadır; nasıl ki hürriyetsizlik de böyledir. Fakat «Hürriyet» dediğimiz kavramın asıl tabiatı, sadece politik mânada anlaşılabilir. Biraz

daha ileri giderek diyeceğim ki, siyasi hürriyet ikinci derecede bir unsurdur; bir sebep olmaktan çok bir neticedir. Siyasi hürriyet, hürriyetin asıl iç temelleri anlaşılmalıdır, ne doğruca kavranabilir, ne de gerçek mânasıyla idrak edilebilir. İşte asıl bu iç temel, insan şahsiyetinde kök salmış birşeydir. Hürriyetin idarî bir kuruluşa ait bir karakteristik olmadığı, fakat insan şahsiyetinde beliren bir vasıf olduğu üzerinde anlaşabileceğimizi sanıyorum.

W. Weyhe: Sizinle tamamen mutabıkım, ve bu görüşü biraz daha geliştirerek diyeceğim ki, fert şahsiyetinin bizatihi değeri üzerindeki fikriniz, bizzat politik organizasyon şeklimizi tâyin edici bir faktördür. Bundan sonra insan şahsiyetinin temel vasfı olarak anlaşılabilir hürriyetten açıkça ne anladığımızı ve bu vasfın gerek geçmiş çağlarda, gerekse günümüz cemiyetlerinde nasıl belirdiğini tesbit etmeliyiz.

Pieper: Bana öyle geliyor ki, bu noktada meseleye doğrudan doğruya yaklaşmalıyız. Bir fert istediği şeyi yapabildiği zaman hürdür. Bu pek alelade bir ifade gibi görünürse de aslında hürriyetin mümkün tek târifidir. Ancak cevap vermemiz gereken bir soru daha vardır: İnsanın gerçekten istediği şey nedir?

W. Weyhe: Bu soru bana sınırsız gibi görünüyor. Böyle bir soruya klâsik çağ-

dan bir filozofa veya Orta Çağ'dan bir filozofa yahut Descartes, Spinoza, Kant, Hegel gibi yeni çağın veya günümüzün herhangi bir filozofuna sorsak alacağımız cevap her defasında değişik olacaktır.

Pleper: Ona şüphe yok. Fakat bana kalırsa meseleyi görüşteki bu temel ayrılık bizatihi kesin bir faktördür. Fikrimce sadece iki temel görüş belirmektedir. Bunlardan biri Descartes ile başlayan ve günümüze kadar süren yeni çağ filozoflarına aittir. Ötekisi klâsik çağ filozoflarının düşüncesi mahsulüdür. Bu ayırma beni asıl belirtmek istediğim dâvaya getiriyor: Hürriyete yönelen tehditleri entelektüel alanda karşılarken, klâsik çağ düşünürlerinin temel fikirlerini benimsemedikçe herhangi bir başarı ümit edemeyiz.

W. Weyhe: Müsaadenizle fikrinizi şüpheyle karşılayım. Klâsik çağa has fikirleri müşahhas şekilleri ile benimsiyebileceğimizi nasıl tasavvur edebiliriz? Biz pek çok Renaissance'lar geçirdik. Fakat tarihin tekerrür edeceğini bekleyemeyiz, ve klâsik çağa has fikirleri alıp günümüz fikir dünyasında birer değer ve kuvvet olarak yataşamayız.

Pleper: Hiç şüphesiz Descartes'tan beri geçen asırları ve olayları bir yana atmanın veya yok farzetmenin imkânsız olduğu kadar arzu edilmeyen birşey olduğunu kabul ederim. Ne var ki, Klâsik çağda geliştirilen bazı temel fikirleri modern çağdaki kendi entelektüel başarılarımız açısından mütalâa etmek ve bunlardan çağdaş görüşümüz hesabına istifade etmek mümkündür.

W. Weyhe: Ohalde hürriyet ve bilgi münasebetine dair Modern ve Klâsik fikirler arasındaki farkın ne olduğunu daha açıkça belirtmenize ihtiyaç vardır sanırım.

Pleper: «Bilgi hürriyeti» kavramının ilk formüle edildiğine ve gerçekte bu iki terim arasında bir bağlılığın ilk kurulduğuna, Aristotle'in Metafizik'inde rastlıyoruz. Ancak bundan sonradır ki, bu düşünce tarzı Batı klâsik kültür geleneğinin bir parçası olarak belirmiştir. İki kavram arasındaki bağlılığın mânasını şöyle açıklayabiliriz:

İnsan, esas tabiati görmek ve bilmek arzusunda beliren bir varlıktır; okadar ki, onun sonsuz hayatta nihai gerçekleşmesi VISIO BEATIFICA deyişi ile tavsif edilmiştir. Görme ve bilme faaliyetinde insan esas itibarıyla yapmak istediği şeyi yapar ve gerçekte o bilme aksiyonunda tamamen hürdür.

Ancak hemen ilâve etmeli ki, insanı hür kılan bu bilme, dış dünyada olup biten müşahhas olaylara değil, fakat realitenin tümüne ve temel mânasına yönelen bir bilmedir. Demek oluyor ki, insan genel olarak realitenin nihai tabiatını idrak ve kavrama hareketinde yapmak istediği şeyi gerçekleştiriyor; bunu başardığı ölçüde de hürriyetini kazanıyor. Özü, gayri-ameli olan ve bundan ötürü hiçbir dış miyara «yaramıyan» bu bilgi, hür olan ve insanlığa hürriyetini kazandıran yegâne bilgidir. O halde bu bilgi, ameli değil salt nazari olduğu için hürdür ve bize hürriyet vermeğe muktedirdir, diyebiliriz. Çünkü nazari bir bilgi müşahhas gayelerin gerçekleştirilmesine değil, fakat hakikatin ortaya çıkarılmasına

doğru yönelir. Zaten bizi hür kılan şey de hakikattir, daha doğrusu hakikatin tümüne ulaşmaktır.

W. Weyhe: Akli muhakemenin «kendi içinde bir gaye» olduğuna dair olan fikrin entelektüel hürriyete temel teşkil ettiği hususunda sizinle beraberim. Kaldı ki şuna da inanıyorum ki, akli muhakeme kendi dışında bir gaye gütmeksizin surf kendi içinde bir değer olarak modern insanın ulaşabileceği bir tecrübedir de. Ne var ki, bu düşüncenin modern cemiyet için yaşayan bir formül olabileceği hakkındaki tezinizi kabul etmekte mütereddidim. Acaba, çağdaş dünya ile, klâsik dünya arasında gözden kaçırdığımız önemli bir «context» farkı yok mudur?

Pleper: Müsaade ederseniz, fikrimin çağdaş şartlar içinde müşahhas tabikimini göstereyim. Benim dediğim şundan ibarettir: Akli muhakemenni ameli fayda unsuru karşısında nazari unsuruna ikinci derecede bir mevki vermeğe başladığımız an, ilimde hürriyet isteme dâvamıza esas olacak iddiamız meşrûyetini ve bu hürriyeti dış tehditlere karşı savunma azmimiz gücünü kaybedecektir.

Fikirlerin gelişmesinde eriştiğimiz bu kritik anın geçmişini felsefe tarihinde takip edebiliriz.

Eski nazari felsefe yerine bizi tabiate hâkim kılacak yeni bir ameli felsefenin geçmesi gerektiği, insan düşüncesinin «entelektüel endüstri» çerçevesi içinde bir â-

letten başka birşey olmadığı ve her türlü bilginin nihai gayesi ancak insanlığın ihtiyaçlarının tatmin olabileceği söylenmiştir.

Bu son üç ifade gerçekte felsefe tarihinden iktibas edilmiştir. Birincisi Descartes'tan alınmıştır. Onun «ameli» felsefeye dair olan görüşü yeni bir çağın başladığını ve klâsik devrin artık kapandığını işaretler. «Entelektüel endüstri» ye dair olan ikinci iktibas, modern pragmatizmin kurucusu John Dewey'dendir. Son iktibas ise Sovyet Ansiklopedisinden çıkarılmıştır. Her üç iktibasın birbirine uygunluğu ve aynı görüş içinde birleşmeleri hayret vericidir. Görülüyor ki, «tabiatın hâkimleri ve sahipleri» fikrini ortaya atan Descartes'tan «beş yıllık plânları» başlatanlara kadar fikirlerimizin umumî bünyesinde bir birlik ve yeknesaklık vardır. Bu birlik, ilmin kendi öz kanunları dışında birtakım gayelere hizmet etmesi gerektiği üzerindeki müşterek inanç ve görüşten ileri gelmektedir.

Kısacası totaliter devletlerde ilim, ele aldığı konuları hep bu «beş yıllık programın gerçekleşmesine yarar?» şeklinde bir soruya tâbi tutuyorsa bu, bizi şaşırtacak bir tavır olmamalıdır. Zira Descartes'm bizi «tabiatın hâkimleri» haline getireceğini ümit ettiği ameli felsefeye dair olan görüşün mantığı sonucu bu olacaktır, elbette.

W. Weyhe: İtiraf etmeliyim ki, tahlil ve iktibaslarımız son derece inandırıcı gücedir. Ancak söylediklerimizin hepsini gene de kabul edemiyorum. Bir kere modern düşünürlerin kendilerini ameli ve tabii

T. C.

Ziraat Bankası

Yurt içinde 532 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki muhabirleriyle sayın müşterilerinin emrindedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları
1957 ikramiye tutarı

2.000.000 Liradır.

BU ZENGİN PLANDA

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya, traktör, ziraat aletleri bulunmaktadır.

dünyaya bile bile ve hevesle attıklarını ve böylece nazari muhakemeye karşı zevklerini kaybettiklerini iddia etmek güçtür. Bir değişiklik varsa bence bu bizzat muhakeme vetiresinde husule gelmiştir. Modern çağın en ayırıcı özelliği aklın kendisini nihai bir miyar olarak saymaya başlamasıdır. Zaten insanın kendisini «tabiatın hâkimi» sayma iddiası ve muhakemeyi insan maksatlarının emrine vermesi de yeni çağda akla verilen bu üstün statüden doğmaktadır.

Benim belirtmek istediğim şey şudur: insan düşüncesi bugünkü ameli safhasına baştan itibaren bunu istediği için gelmiştir. Ashında modern felsefemize başlangıçta hâkim olan asıl gaye hakikate erişmek fikriydi. Nitekim klâsik filozoflar da aynı gaye arkasında koşmuşlardır. Bugünkü pragmatik görüşe düşmemizin sebebi, modern düşüncenin anlama hareketini esas itibarıyla insan aklının kendisinde bulunan ve bu akılla sınırlı bir şeyi kavraması gibi kabul etmesindedir. İşte mânevî tarihimizin gerçek trajedisi bence bu noktada göze çarpıyor. Gerçek odur ki, çağdaş görüş istemediği bir felsefeye sürüklenmiştir ve bu yüzden hürriyetini kaybetmiştir.

Pleper: Bu karmaşık tarihi gelişme ile birlikte günümüzde hâkim olan görüşün can noktasını böyle açık bir şekilde belirttiğiniz için size teşekkür ederim. Bana kalırsa siz de netice itibarıyla salt hakikati arıyan nazari düşüncenin ameli maksatlara tâbi kılınma keyfiyetini çağdaş görüşün belirli bir karakteri saymada benimle mutabıksınız.

W. Weyhe: Dediginizi kabulederim elbette. Fakat bir kere daha belirtmekte fayda vardır: Bence bahsettiğiniz pragmatizm kendi kendine bir oluş olmayıp esas itibarıyla kendisini nihai standart sayan akil felsefesinin tabii bir sonucudur. Bunu

açıkça ortaya koyan vak'a, entelektüel hürriyete dair 18 nci Asrın hiçbir çağda eşine rastlanmayan bir ruh coşkuluğu içinde yüzmesiydi. Kaldı ki, bu hal, pragmatizm birkaç nesil önce ilân edildiği ve artık kendini hissettirdiği halde böyle olmuştur. Fakat 18 nci Asra hâkim olan umumî inanç ve entelektüel hürriyet havası yüzünden pragmatizm bir türlü sahneye çıkamamıştır.

Ancak bu durumun bir gün birdenbire altüst olduğunu görüyoruz. Nietzsche 18 nci Asir görüşünün çöktüğünü görüyordu, fakat onun silinip gitmesine engel olmak içinden gelmiyordu. Aydınlik çağı tarihi oluşunun başlangıç ve sona erme safhaları arasında bir tefrik yapma lüzumuna ilk dikkati çeken de Nietzsche'dir. Ona göre başlangıç iyi idi; hürriyet ve ışığa doğru canlı ve parlak bir ilerleme vardı. Fakat çağdaş dünyamızın tek mil mânevî bünyesini neticede saran son safhadaki gelişmeler ise korkunç olmuştur. O, hiç kimsenin bu son gelişmelere tahammül edecek gücü göstereceğine inanmıyordu.

Pleper: Tartışmamızın en önemli noktasına geldiğimizi hissediyorum. Hür adam istediği şeyi yapmakta serbest olan kimse dir, diye söze başlamıştık. Bana öyle geliyor ki, insanın gerçekten istediği nedir? sorusuna, insanlar doğru cevap verme gücünü gösteremez bir hale gelir gelmez, hürriyet kavramının tek mil özünün artık kavranamaz olduğunu tartışmamız boyunca lâıyık ile belirttik. Son tahlilde, insan anlama gücünü, kendi varlığı ve muhakemesi dışında bir realiteye çevirmek ister. O halde, onun hürriyeti de kendi muhakemesinden başka bir ölçü tanımayan ve kendinde yeter olan görüşün dışında olmalıdır.

W. Weyhe: Sözüünüzü bir ân kesebilir miyim? Bu noktada insanın kendi muhakeme alanına inhisar eden, kendinde yeter görüşten ne anladığımızı açıklamak ge-

reklemektedir, sanıyorum. Bana öyle geliyor ki, bu görüşün siyaset alanında mantiki sonucu totaliter devlet sistemine varır. Meseleye yakından bakınca tartışmamıza esas olan soru bir kere daha gerçekleşme imkânı bulmaktadır. Zira totaliter devletin sahip olduğu aşırı kuvvet, hakikatte insanlığın istediği şey değildir. İnsanlar, hiç değilse, çok geçmeden şunu anlar: ne kendi gayeleri, ne de ashında bu kuvveti elinde tutanların gayeleri totaliter kuvvet yoluyla başarılamaz.

Pleper: İşaret ettiğimiz bu hal gerçekten önemli ve rahat kaçırıcıdır. Rahat kaçırıcıdır, diyorum; çünkü bir gün artık, bize entelektüel hürriyeti ancak hakikatin verebileceği keyfiyetini unutabiliriz. Bu takdirde entelektüel hürriyet kavramı bile tehlikeye düşebilir. Hattâ anlaşılmasız, kavranamaz olabilir. O zaman halk artık entelektüel hürriyetle ne demek istediğini anlayamaz olacaktır.

Bana kalırsa biz bu safhaya bir bakıma ulaşmışız da. André Gide'in son yazılarına bakmak yeter. Ünlü yazar bir yerde insanlığın reform hevesinden, sosyal adalet ve eşitlik adına ne gerekirse seve seve feda edebileceğinden bahsediyor, ve sözlerini şöyle bitiriyor: «... fakat aynı fedakârlığın hürriyet için de gösterilebileceğini söyleyemem, kaldı ki ben bu kavramın ne demek olduğunu bile bilmiyorum.»

Tartışmamızın şunu açıkça gösterdiğini sanıyorum: Hürriyet kavramı ve hürriyet realitesi her sahada olduğu gibi entelektüel sahada da çok kere derinliği iyice kestirilemeyen birtakım ana köklere dayanmaktadır. Öyle sanıyorum ki, bugün ilim hürriyetinin totaliter devlet baskısı karşısında mâruz kaldığı tehlikeyi, hürriyetimizin asıl köklerine inmedikçe ve bu kökleri canlı bir şekilde ortaya çıkarmadıkça önleyemeyiz.

Çeviren: C. Y.

Ayın İktisadî Müşirleri

İSTİHSAL :

Gerek maden, gerekse sınaî istihsal demir cevheri müstesna devlet sektöründe Mart ayı içinde evvelki aya nisbetle ve geçen seneye nisbetle artmaktadır.

İNŞAAT :

Ekim ayma ait bilgiler hem unite olarak, hem mesaha ve mahiyet itibarıyla inşaatın geçen yıla nazaran fazla olduğunu göstermektedir. Halbuki diğer aylarda temayül azalmaya doğru idi.

ULAŞTIRMA :

Gerek deniz, gerekse demiryolları nakliyatı Şubat ve Mart aylarında evvelki aylara ve geçen seneye nazaran artış göstermektedir.

ÇALIŞMA :

Kasım ayına ait bilgiler, işyerlerinde bir evvelki aya ve bir sene evvelkine nazaran cüz'î artışlar göstermekte ise de, işçi sayısında bir evvelki aya nisbetle önemli bir azalma vardır. Geçen yıl aynı aya nazaran cüz'î bir artış müşahede edilmektedir.

FİYATLAR :

Hem İstanbul, hem de Ankara geçinme endeksinde bir evvelki aya ve geçen yılın aynı aya nisbetle artışlar devam etmektedir. Bu artış temposu Ankara'da daha hızlıdır. Toptan eşya fiyatları endeksindeki yıllık artışlar 25 puanı bulacak derecede şiddetlenmiştir.

DIŞ TİCARET :

Mart ayındaki ithalât Şubata nispetle çok mühim miktarda düşmüştür. Bu, geçen yılın Mart ayı ithalâtına ve senelik vasisine nazaran da düşüktür. İhracatta da aynı şekilde bir düşme görünmektedir. Bu suretle dış ticaretimizde endise verici daralma devam etmektedir.

PARA :

Tedavüldeki banknotların hacmi Mayıs ayında 206 küsur milyon artmıştır. Bu artış kısmen senetler cüzdanındaki kabarmadan, kısmen de bankaların Merkez Bankasındaki mevduatlarının mühim bir kısmını tedavüle çıkarmalarından ileri gelmiştir. Geçen yıl Mayıs ayına nisbetle banknot hacmindeki artış 700 milyona yakındır. Bu-

nun 400 milyon kadarı senetler cüzdanındaki kabarmadan ve 200 milyon kadarı da tahvil üzerine ve hazineye açılan avanslardan ileri gelmiştir.

KREDİ VE MEVDUAT :

Bir ay içinde (Kasımın Aralıkta) kredi hacmindeki artış 316, mevduat hacmindeki artış 334 milyon liradır. Geçen seneye nisbetle ise bu rakamlar 1.207 ve 930 milyon liradır. Kredilerdeki artışta en hızla genişliyen kalem ticarî ve zirai kredilerdir.

MALİYE :

Vergi tahsilâtında aylık bir düşme varsa da, geçen yıla nisbetle artış vardır. Hazine mevcudu artmaktadır. İç borçlar yekününde aylık bir düşme olmuşsa da senelik artış 239 milyon kadardır.

NETİCE :

Fiyat endeksleri, dış ticaret rakamları ekonomisinin iç ve dış muvazenesinin bozulmaya devam ettiğini göstermektedir. Para ve kredi hacmindeki genişlemeler bu temayülü kamçılama devam etmektedir.

Forum'un İktisadî Müşirleri

Sektörler	Ünite	Geçen yılın Aylık Ortalaması	Geçen yıl bu ay	Bir evvelki ay	Bilinen en son ay	Tarih	En son aya göre		
							Geçen yıl Ortalama farkı	Geçen yıl bu ay farkı	Bir evvelki ay farkı
I. İstihsal (Devlet)									
Maden kömürü	1000 ton	490.7	489.1	509.4	566.9	III	+76.2	-77.8	+57.5
Demir cevheri	1000 ton	38.3	20.2	18.2	17.1	III	-21.2	-3.1	-1.1
Ham demir	1000 ton	18.0	18.5	15.6	18.6	III	+0.6	+0.1	+3.0
Çelik blok	1000 ton	16.0	14.8	16.7	16.8	III	+0.8	+2.0	+0.1
Çimento	1000 ton	81.0	68.0	75.0	77.0	II	—	+9.0	+3.0
Kâğıt	1000 ton	3.8	3.5	4.0	4.5	III	+0.7	+1.0	+0.5
Pamuklu	Milyon m ²	12.8	12.4	12.8	13.0	II	+0.2	+0.6	+0.2
II İnşaat									
Bina ruhsatları	Adet	54.224	4.294	—	4.674	X	—	+380	—
Yüzölçümü	100 m ²	6.898.0	428.6	—	558.1	X	—	+129.5	—
Kıymet	Milyon T.L.	889.0	57.8	—	89.7	X	—	+31.9	—
III. Ulaştırma									
Kabotaj (yüklenen)	1000 ton	279.0	201	270.2	326.6	II	47.6	+124.4	+56.4
D.D.Y.	000 ton/km.	1,200.2	1,280.1	1,218.7	1,327.5	III	127.3	47.4	+109.3
IV. Çalışma									
İşyeri sayısı	1000 adet	19.2	19.5	18.7	20.3	XI	+1.1	+0.8	+1.6
İşçi sayısı	1000 adet	11.140.6	11.311.0	12.800.0	11.164.0	XI	23.4	147.0	-1.636.0
V. Fiyatlar									
Geçinme-İstanbul	1948=100	153.0	154	161	162	III	+9	+8	+1
Geçinme-Ankara	1948=100	153.0	153	160	163	II	+10	+10	+3
Toptan eşya	1948=100	148.0	146	168	171	III	+22	+25	+3
VI. Dış Ticaret									
İthalât	Milyon T.L.	103.4	107.1	115.3	60.8	III	-32.6	-46.3	-54.5
İhracat	Milyon T.L.	71.2	88.6	75.1	70.1	III	-1.1	-18.5	-5
VII. Para									
Tedavüldeki banknotlar	Milyon T.L.	—	2.005.2	2.596.5	1.702.9	V	—	+697.7	+206.4
Altın ve döviz mevcudu	Milyon T.L.	—	-90.0	-60.7	-65.0	V	—	+25	-4.3
VIII. Kredi ve Mevduat									
Kredi yekûnu	Milyon T.L.	—	5.805.3	6.696.7	7.012.6	XII	—	+1.207.3	+315.9
Ticari kredi	Milyon T.L.	—	3.662.7	4.401.8	4.488.5	XII	—	+825.8	+86.7
Ziraî kredi	Milyon T.L.	—	1.558.4	1.800.0	1.892.4	XII	—	+334.0	+92.4
İpotek kredisi	Milyon T.L.	—	438.7	429.6	470.1	XII	—	+31.4	+40.5
Sınaf kredisi	Milyon T.L.	—	144.9	163.8	161.6	XII	—	+16.7	-2.2
Mevduat yekûnu	Milyon T.L.	—	3.986.5	4.583.0	4.917.0	XII	—	+930.5	+334.0
Vâdeli mevduat	Milyon T.L.	—	690.7	852.8	864.2	XII	—	173.5	-11.4
Vadesiz mevduat	Milyon T.L.	—	3.295.8	3.730.1	4.052.8	XII	—	+5757.0	+283.7
IX. Mallye									
Vergi hasılatı	Milyon T.L.	240.7	176.7	243.8	221.8	II	-18.9	+45.1	-22.1
Hazine mevcudu	Milyon T.L.	118.1	110.4	221.8	223.0	III	+104.9	+112.6	+1.2
İç borçlar	Milyon T.L.	—	2.534.3	2.820.7	2.773.0	III	—	+298.7	-47.7
Dış borçlar	Milyon T.L.	—	962.7	1.176.7	1.165.7	III	—	+103.0	-12.0

Okurların Forumu

Erim ve İnönü

FORUM Yazı Kuruluna,

C.H.P. Genel Kurulu yurtdaşları hayal kırıklığına uğramıştır. C.H.P. ve iktidarın yakınlaşması esnasında Erim'in «Cumhuriyet» gazetesinde bir yazısı çıkmıştı. Tabii bu yazı Gandhi Politikasının izahını yapıyordu. C.H.P. mahfilleri kükrete, coşmaya başladılar. C.H.P. İstanbul İl Başkanı bu konuşmanın, bu yazının partileriyle alakası olmadığını açıklamakta gecikmediler. Şimdi hazin hazin düşünüyoruz. Acaba diyoruz, C.H.P. şahıs partisi mi, prensip partisi mi? Ben kendim, partiye kayıtlı olmamakla beraber samimi bir C. H. P. liyim; fakat ben de birçok C.H.P. liler ve bilhassa geniş tarafsızlar grubu ile beraber şu soruyu soruyorum: Acaba Nihat Erim ile İnönü'nün tutumu arasında ne fark vardır? Bu soruya samimi bir C.H.P. li cevap verirse memnun kalacağız. Bazı C.H.P. mahfilleri: «Efendim, tereddüde ne lüzum? C.H.P. ve onun sayın — ben «putlaştırılmış» diyeceğim — Lideri prensiplerinden (demokrasi problemleri) vazgeçmiş değiller ki» diyorlar! Hem prensiplere sadakat, hem atâlet! Bu, hangi demokraside görülmüştür? Samimi C.H.P. lilere hitap ediyorum. Gelin de hep beraber C.H.P. nin hikmeti vücudu olan altı oku tahakkuk ettirelim. İkinci şık olarak demokrasinin tahakkuku için diğer muhalefet partileri ile elbirliği edelim. Sonra efendim, C.H.P. nin tarihiliğinden İnönü'nün kahramanlığından, fedakârlığından bahsedilmektedir. En büyük kahramanlık örneği vermenin ve feragatkâr davranmanın tam zamanındayız. Niçin C. H. Partisi ve onun sayın lideri tarihin kendilerine bahsetmek lütfunda bulunduğu bu fırsattan istifade etmek istemiyorlar? Böyle tarihlik, böyle kahramanlık, böyle fedakârlık olur mu? C.H.P. ve onun sayın Lideri demokrasimizin bu kritik döneminde diğer muhalefet partileriyle işbirliği yapmadığı, yapmak istemediği takdirde çok ama pek çok zarar görecektir. C.H.P. hikmeti vücudu olan altıok'u bir yana atıp yurtdaşların sırtında dama oynayan karışık mâzisi olan bir partidir. Onun için tek çıkar yol sevkülceysi gençlere — idealist gençlere — bırakmak; bu gençlerin vazifesi de diğer partilerle işbirliği yapmaktır. C.H.P. kodamanlarının bu iyimserliği ve diğer partilerle işbirliği — eşit milletvekilli çıkarmak istedikleri için — yapmaya yanaşmamaları kendi hayalhanelerinin bir eseri ve realiteyi idrâk etmemelerinden ileri geliyor. Sırası gelmişken bir hâtıramı nakledeyim: 1950 seçimleri — hemen — son-

rasında C.H.P. sayın Genel Sekreteri Gülek, partililerin mânevîyatını yükseltmek için bir güney-doğu Anadolu seyahatine çıkmıştı. Bu geziden sonra Kızıltepe'den — benim kazam — geçip Mardin'e uğramıştı. Biz kayıtlı ve kayıtsız C.H.P. liler onu karşıladık ve Mardin'e kadar kendisine refakat ettik. Mardin Cumhuriyet Parkında ben ve M. P. — Ozaman C. M. P. değildi — Kızıltepe muhabiri sayın Gülek'e bir kaç şual tevcih ettik. Suallerimi cevaplandırırken sayın Genel Sekreteri çok iyimser görmüştüm. Fakat ben bu iyimserliği hoş gördüm, ve dedim ki: Genel Sekreter partilileri takviye için bunları söylemiş olsa gerek. Meğer bu sözler onun samimi söze-riymiş. Kendisi D. P. nin 20-30 mebus çıkaracağını söylemişti. Oysaki C. H. P. 20-30 arasında mebus çıkarmıştı. Hayalhanelerden — Bâbil Kulelerinden — çıkalım. Realiteyi görmeğe ve ona uymaya çalışalım. Son sözüm şudur: C.H.P. bu miskinlikten sıyrılıp diğer muhalefet partileri ile işbirliği etmelidir. C.H.P. nin tarihiyle mütenasip olarak tarihe son bir altın sahife eklemesini can-ü gönülden dilerim.

Edip KARAHAN, Ankara

Köy Kalkınmasında Bilim Metodu

FORUM Yazı Kuruluna,

FORUM'un son sayılarında köy kalkınmasıyla ilgili bir çok okuyucu mektubu yayınlandı. Bu arada Birleşmiş Milletlerin, Community Development (Toplum Kalkınması) ve UNESCO'nun Fundamental Education (Temel Eğitim) programlarından da bahis edildi. Birleşmiş Milletlerin Sosyal Planlaştırma Bürosundaki memuriyetim esnasında, köy kalkınmasıyla ilgili programlarla fiilen meşgul olmak fırsatını bulmuştum. Bu program yolu ile bugün tatbik edilen modern prensip ve metodları tetkik eden bir yazıyı derginize göndermek üzere hazırlamaktayım. Bu mektubunda ise, köy kalkınmasıyla ilgili, temel birkaç noktayı işaret etmekle iktifa edeceğim.

1. Köy kalkınma dâvası bir memleketin genel içtimaî, iktisadî ve kültürel dâvalarına ayrılmaz bir şekilde bağlı bulunmaktadır. Ama kalkınma programları içinde, bilhassa zirai memleketlerde, en önemli bir mevki işgal eder. Köy kalkınmasının yerini ana kalkınma dâvası içinde tâyin

ettikten sonradır ki köy problemleri teker teker ele alınarak tetkik edilir ve onlara hal çareleri aranır.

2. Bir memlekette girişilen iktisadî kalkınmanın otomatik olarak, ötedenberi zannedildiği gibi, sosyal kalkınmayı da meydana getireceğine inanmak hem yanlış ve hem de tehlikeli bir görüştür. Sosyal plânlaştırma iktisadî kalkınmayı destekler, tamamlar ve sosyal sarsıntılarının önüne geçer. Her ne kadar sosyal kalkınma, iktisadî kalkınma olmadan tasavvur edilemezse de, bugünkü köy kalkınma programları iktisadî kalkınmayı da içine almak suretiyle hazırlanmaktadır.

3. Modern köy kalkınma programları, ferdlerin arasında meydana gelen zihniyet ve yaşayış seviyesindeki farkları, doğuştan değil, insanların içinde buldukları içtimaî, iktisadî ve kültürel şartların neticesi olarak kabul eder. O halde ana mesele, köylünün zihniyeti üzerinde müessir olan âmilleri tesbit ederek onları arzu edilir şekilde değiştirmekten ibarettir. Böylece faydalı sayılan âmilleri muhafaza edilir ve tesiri artırılır. Buna mukabil zararlı âmilleri (faktörler) yaratılacak yeni ihtiyaçlar ve itiyatlar sayesinde lüzumsuz hale sokulurlar ve zamanla kendiliğinden ortadan kalkarlar.

4. Modern köy kalkınma programlarının dayandığı diğer bir fikre göre, faal olmak ve binnetice ilerlemek arzusu insanlarda asıldır. O haldede tutulacak yol, köylüde maddî ve mânevî, tarihî sebeplerle körletilen teşebbüs arzusunu tekrar canlandırmak ve bunu yapıcı gayeler uğruna kullanmaktan ibarettir. Bu netice ise cebir kullanmaksızın ve böylece köylüde menfi tepkiler yaratmadan, tecrübi sosyoloji metodlarıyla elde edilir. Cebir ve yukarıdan emretme zihniyeti ortadan kalkar ve onun yerini ikna, şahsî rıza, maddî ve mânevî kıymetleri birbirine mezceden yeni bir görüş alır.

5. Köy kalkınmasını gerçekleştiren kimse bizzat köylünün kendisidir. Sosyal psikolojinin kullandığı metodlarla, köylü, ihtiyaçlarını tâyin etmeğe ve bunlara hal çareleri aramağa sevk edilir. Köylünün bu şekilde fikri alındıktan sonra hangi programın nasıl tatbik edileceği ve köylünün bunlara iştiraki nasıl sağlanacağı, münakaşa ile, karşılıklı fikir danışmasıyla tâyin edilir. Dışardan gelecek tesirler ise hususî surette yetiştirilmiş teknik elemanlar vasıtasıyla olur. Bunların ana vazifeleri köy kalkınmasına yarayacak temasları yapmak, müşavir olarak çalışmak ve kalkınma ile ilgili muhtelif çalışmalarını koordine etmektir.

Her ne kadar köy kalkındırma programları her memleketin hususî şartlarına göre değişirse de hepsinin müşterek bir tarafı vardır. O da, köylüyü her bakımdan, tam ehliyetli, görüşleri hürmete değer bir insan olarak görmek ve "köy" kelimesinin gerilik değil, bir insan topluluğunu ifade ettiğini kabul etmektir.

Böylece köylüye sözde «medeniyet» götürecektir ve ona vasilik edecek "fedai" aydının yerini, köyü yakından tetkik etmiş, köylüyü tanımış mütehassıs sosyolog almış olur. Köylü de sağlam esaslara is-

tinat etmeyen hissi nutuklar yerine hakiki gelişme imkânları verilir.

6. Köy kalkınma programları köylü ve köylüyü bütün maddî ve mânevî cephele-riyle tanıtan tetkiklere dayanır. Pratik bir zihniyetle hazırlanmış ilmi tetkikler yapılmadan köy kalkınmasına girişmek ancak muvaffakiyetsizlikle neticelenebilir. Köy kalkınmasına girişen memleketler, her şeyden evvel, sosyal araştırma enstitüleri kurarak veyahut üniversitelerinde lüzumlu şubeler açarak ilgili araştırmalarını meydana getirmişlerdir.

Memleketimizde, köy ile ilgili, her ne kadar dikkate değer birkaç araştırma varsa da, bu sahadaki yayın, genel olarak hissi, eksik ve köy tarihçesi olmaktan ileri gidememiştir. O halde ciddi köy araştırmalarına girişmek âcil bir ihtiyaç olarak gözükmektedir. Fikirince Harmandalıoğlu imzası altında Forum'da çıkan yazılar neviden, fakat çok genişletilmiş, derinleştirilmiş ve sistemleştirilmiş araştırmalar bu sahadaki boşluğu, kısmen de olsa doldurabilir.

7. Yukarıda ifade edilen fikirleri çok ileri, yalnız nazari kıymeti olduğunu iddia edenler bulunacağına eminim. Cevap olarak, uzağa değil, etrafımızda bulunan Yakın Şark memleketlerine göz gezdirmelerini tavsiye ederim. Görecekleleri manzara şudur: Irak'ta birkaç sene evvel 67.000 köylüyü içine almak suretiyle başlayan ve yukarıdaki fikirleri temel kabul eden kalkınma programları, muvaffak olmuş ve birkaç ay evvel bütün memleketi içine alacak şekilde genişletilmiştir. İran'da, 1953 senesinde Köy Kalkındırma Fonu tesis edilmiştir ve bugün 30.000 köy muhtelif neviden kalkınma programlarına sahne olmaktadır. Mısır, köy kalkınma programlarında çok ileri gitmişken son zamanlarda bir duraklama geçirmiştir. Bununla beraber Mısır'ın köy programları çok esaslı hazırlanmıştır ve halen iki milyondan fazla köylü bunlardan istifade etmektedir. Afganistan ise 22.000 köylü içine alan bir programı tatbik mevkiine koymak üzere- dr. Nihayet Asya'dan bir misal vermek üzere Hindistan'ı göstermek kâfidir. Bu memlekette tatbik edilen ve bu sene nihayete eren beş senelik program sayesinde, nüfusu seksen milyona varan 123.000 köy kalkınma programlarına sahne olmuş ve bu da umum köylünün yaşama seviyesinde % 25 bir yükselme meydana getirmiştir. (Bu rakkamlar Birleşmiş Milletlerin ismi geçen memleketlerin ve sair inanılır kaynaklardan alınmıştır.)

Kemal KARPAT, New York

Sağlık Bakanına Arzediyorum

Sayın Bakan,

Düne kadar matbuat ve muhalefet saflarından Demokrat iktidara karşı yapılan şiddetli tenkidlerin, soğuk târizlerin vücudu getirdiği elektrikli havanın uzağında bulunuyorum. Müstakil, şahsiyetli bir fikir adamı görüşü ile hâdiseleri takip ve tahlil etmekteyim.

Resmî sıfatınıza hitabeden mektubumu, bu hüviyetimle, köy dâvamız namına samimi bir temennî yazısı olarak kaleme aldım.

İlk satırlarımda, şu nâciz mektubumu lütfen bu görüşle incelemenizi, yüksek dikkatlerinize arzedeceğim temenni üzerine tevcih buyurmanızı istirham edeceğim.

Demokrat iktidarın eksik ve kusurlu işleri bir yana. Bunların muhasebesini siyasi tarihimiz yapsın! Ben, köy kalkınmamız yolunda yapıcı hamlelerle başardığı mühim işlerden birini şükranla anarak konuya gireceğim.

Demokrat iktidar, asırların kahrına, ihmaline uğramış, susuzluk içinde tutuşup kavrulmuş yüzlerce köyümüzü içme sularına kavuşturmuştur. Şu anda, şu satırları yazarken hayalimde, içme sularına kavuşan köylerimizin çeşmelerinde tuluklarını, testilerini, güğümelerini dolduran kınalı saçlı ninelerin dudaklarından dökülen sıcak dualarını, oynaşıp zıplaşan köy çocuklarının şen seslerini, bacuların sevdâ ve muhabbet türkülerini, çobanların kavallarından uçan titrek nağmeleri duyar gibi olmakta ve derin bir huşu duymaktayım.

Demokrat iktidarın yalnız bu eseri istikbal için bir ümit ve iftihar mevzuu olarak düşünülebilir, kanaatindeyim. Yarın Köycülük Tarihimizin sayfelerinde lâyük olduğu yüksek değeri bulacağına eminim, aziz Bakan!

Köylerimizi içme sularına kavuşturma hareketi minnet ve şükran duygularına hak kazanmakla beraber dâvamızın büyüklüğü ölçüsünde, plânlı, teşkilâtlı, elemanlı bir şekilde çalışıldığını, devamlı ve dinamik bir çalışma yolu tutulduğunu kabul edecek durumda olmadığımızı da takdir etmeliyiz. Bu mukaddes dâva, mevzî çalışmalarından, politik mülâhazalardan ziyade akademik incelemelerle hazırlanmış, kendi ruh ve bünyesine uygun toplu bir çalışma plânına, Bakanlarımız arası işbirliğine şidetle muhtaçtır. Üzülerek kaydedelim; Bakanlarımız aynı hamle, aynı hız, aynı görüşle köye doğru yürüyememektedirler. Yüksek mevcudiyetini temsil buyurduğunuz Bakanlık bunlar arasında ve hattâ başta gelmektedir.

Sayın Bakan,

Köycülük idealimizin sağlık cephesi pek sönük ve zayıf bir manzara arz etmektedir. Milyonlarca Türk köylüsü, tedavi, muayene, tesis ve elemanlardan mahrum yaşamaktadır. Çeşitli hastahklar Türk köyünün sinesinde derin yaralar açmakta, yuvalar söndürmektedir. Asırlar boyunca bilgisizliğe, hastahklara bitmez tükenmez kan ve can vergileri veren köylümüz hastasını hayvan sırtlarında, sedyelerle dağ-başlarından şehirlere taşımakta, varını yoğunu harcayarak doktordan doktora koşmaktadır. İşin en acıklısı, reçetesinde yazılı iğnesini yaptıracak sağlık memurunu köyünde bulamamasıdır. Balsa dahi sağlık memurunun yetkisi olmadığından ya kadere hazin bir tevekkülle teslim olmak, yahut uzağındaki kasabaya getirip götürmek zorunda kalmaktadır.

Kabul edelim, bu hal içtimai bir fâciadır ve vatan topraklarında hükümünü icra ederek sessizce cereyan etmektedir. Fâciayı

önlemek için gerekli imkân ve elemanları- nızla harekete geçmek, rasyonel tedbirler düşünmek, bir istiklâl harbi suuru ile bütün güçlüklerle, imkânsızlıklara karşı çetin bir irade ile savaş ilân etmek lâzımdır. Bu mukaddes hamle, bu âsil vazife sizi bekliyor.

Ben iki hareket yolu düşünüyorum:

1 — Merkezî köy hastaneleri, doğumevleri kurmak; Mevcut ihtiyaca göre ihtisas elemanlarını hazırlamak. Bu işi, Devletin köylü ile işbirliği yapması ile başarılabilir. Zamana ve milyonluk tahsisatlara bağlı olduğundan âcil bir tedbir olarak düşünülemez.

2 — Bucak merkezlerinde, köy hastalarını şehirlere zamanında ulaştırmak için lüzumu kadar sağlık yardım arabaları ve elemanları hazır bulundurmak, Köyleri telefon tesisatına kavuşturmak, yollarını vasıta işler hale getirmek. Ayrıca, hiç olmazsa ayda bir defa olsun devlet doktorları vasıtasıyla köyleri sağlık kontrolüne tâbi tutmak ve köylüyü umumî sağlık bilgileriyle teçhiz etmek. Bu mevzuda köy öğretmenleriyle işbirliği yapmak, köy sağlık kültürünü geliştirmek.

Kanaatimce, bu yol daha realist, daha isabetli ve zaman kazandırıcı bir yoldur.

Sayın Bakan!

İhtiyaç miktarında sağlık arabalarını, elemanlarını temin etmek, tahsisat sağlamak gibi büyük vazifeler karşısında kalacaksınız. Fakat, biliniz ki, bu vazifeleri başarmamız için lâzım olan maddî ve mânevî imkânlarımız mevcuttur. (Köylü için yapamıyacağımız hiçbir şey yoktur) diyen Lider iş başındadır. Siz onun yakın bir dâva arkadaşısınız. Topluca köye doğru yürüyüş hareketi içindediniz. Müsterek gayret ve himmetlerinizle, Büyük Meclisin müzaheretleriyle her müşkülün yenileceğine, açılan her savaşın kazanılacağına inanabiliriz!

Kıymetli şahsiyetinizi, köy dâvamızın sağlık cephesinde imanlı adımlarla yürürken, demokrat iktidara yeni eserler hazırlanırken görmek ümidi ile kalben selâmlarım. Çok kıymetli bir değer taşıyacağına inandığım güzel fikirlerinizi öğrenmek arzusu ile saygılarımı sunarım.

Reşat TÜRKES, Soma

Bir Açıklama

FORUM Yazı Kurulu'na,

Forum'da Derek Patmore'un "Modern Türkiye'de Yeni Temayüller" başlıklı yazısını hayretle okudum. Hayretim yazıda adımı görmekten geliyor. Gerçi Derek Patmore ile Ankara'da uzun görüşmeler yaptık. Ona edebiyatımız ve sanatımızın gidişi üzerine bildiklerimi, inandıklarımı söyledim, ama onun yazdığından çok farklı bir yolda ve anlamda.

İyi bir gazeteci ve güvenilir bir Türk dostu olan Derek Patmore çeşitli kaynaklardan aldığı bilgilere kendi inançlarını da katıp derli toplu verebilmek için nedense benim ağzımı seçmiş.

Ufak tefek hataları bir yana bırakarak şu noktaları açıklayıp, işin ezici sorumluluğundan kendimi çekip çıkarmak isterim. Edebiyatımızı ikiye ayırdığım doğrudur, ancak bu ikiden birini, öbürünün üstün tuttuğum, değil. Bu benim için bindiğim dalı kesmek gibi bir şey olur. Hele "Forum'a yazarlar ikinci gurubun çekirdeğini teşkil etmektedir. Bizim amacımız.." diye başlayan paragraf hakikate büsbütün aykırı. Forum'un bünyesi ve ilkelerinin böyle bir rolü oynamaya engel olacağı bir yana - Yenilik denseydi belki -, "bizim" diyerek bir edebî gurubun çığırkanlığını kabullenmeye ne gücüm yeter, ne de niyetim var. Zaten adı anılan yazarların kendi yaratıcı güçleri kendilerine yetiyor, bir koltuk değneğine ihtiyaç göstermiyorlar.

Forumcuların "bölgeci" diye adlandırılan birinci gruba «muktavemeti» ise aslâ söz konusu olamaz. En iyi eserlerin şimdiye kadar bu gurubtan gelmiş olduğu hakikati bir yana, Forum karşı durmak değil tersine Mahmut Makal gibi yazarlara büyük önem vermiştir.

Patmore'un benim için "edebiyat eleştirmeleri arasında en ümitli olanlarından biri, Metin And.." demesi, hiç bir zaman hakketmediğim bir övgü. Eğer Patmore bu sonuca yazılarımı okuyarak varmış olsaydı sevinecektim. Ama korkarım bu galiba Ankara'da dostça geçirdiğimiz birkaç gün için Patmore'un cömert nezaketi olacak.

Saygılarımla
Metin AND - New York

Kültür ve Sanat

Sanatçı ve Politika

Tektaş AĞ AOĞLU

Sanatçı ile toplum arasındaki bağ son senelerde edebiyat ve düşünce alanımızın en önemli, üzerinde en çok düşünülen ve tartışılan sorusu haline gelmiş bulunuyor. Bu konu üzerinde yazı yazmıyan, düşünceler ileri sürmiyen kimse hemen kalmadı gibi birşey. Tartışmanın merkez noktası, toplumsal bir sanat anlayışını savunan sosyal realistlerin' ortaya attıkları düşünce ve iddialardır. Fakat aynı zamanda meselenin bir de nesil kavgası yanı olduğu gözden kaçmıyor. Zira genel olarak bir tarafta kendilerini göstermek, kabul ettirmek isteyen genç nesil var; öbür tarafta hücumu uğrıyan, kendi durumunu ve edebiyat ve düşünce alanındaki yerini savunma zorunda kalan bundan evvelki nesli, «Öncüler» i görüyoruz. Tartışma, her iki taraf da kendisinin haklı olduğuna biraz da evvelden inanmış olduğundan, ve biraz da bu inançlar iki nesil arasındaki çatışmanın devamı için gerekli olduğundan, elle tutulur, gözle görülür bir sonuca ulaşılmadan devam edip duruyor.

Diğer taraftan, sanatta, bilhassa edebiyatta sosyal realistlerin anladıkları «gerçekçilik» dâvası hiç şüphe yok ki Türk toplumunun kalkınma ve gelişme dâvasının bir parçasıdır. Bu yüz-

den bu akıma, bâzı Öncüler'in yaptıkları gibi sadece Avrupa'daki fikir akımlarından birinin bize geç kalmış bir aksi, veya sadece vaktinden evvel meşhur olmak sevdasında olan genç sanatçıların ele alıp kullandıkları bir safсата gözüyle bakmak yersiz olur kanaatindeyim. Bizdeki Sosyal Realizm akımının da, Avrupa'da olduğu gibi, kendine mahsus gerçek politik ve sosyolojik temelleri olduğu muhakkaktır. Bununla beraber bu akımın verdiği eserlerin yanısıra ileri sürülen sanat teorisinin değeri üzerinde tartışılabilir sanıyorum.

Soru etraflıca incelenince görülecektir ki, Sosyal Realizm taraftarlarının tezi düşey yönde derinlikleri birbirinden farklı iki plân üzerinde savunulmaktadır. Bâzı sosyal realist sanatçıların ve eleştirmenlerin yazı ve sözlerine bakılacak olursa, toplumsal sanat dâvası «Sanat Toplum içindir» sözüyle ifade edilebilir. Böylece tartışma önce «Sanat Toplum içindir, değildir» iddiaları etrafında dönüyor.

Bu soruyu şu veya bu yönde cevaplandırmaya kalkışmadan önce onu hangi alanda ortaya koyduğumuzu, yahut ona hangi yönden baktığımızı dikkatle belirtmemiş gerekir. Çünkü «Sanat Toplum içindir» iddiası sanat alanının dışında kalan bir iddia - ve

politik bir iddia. Gerçi bir bakıma her sanat eseri toplum için faydalıdır. Her sanat eseri toplumu yapan kişilere, dolayısıyla topluma birşeyler öğretir, bir şuur verir; toplum üzerine etki yapar. Her sanatçı, hattâ en bireysel olanı bile eserini diğer insanlara bir faydası olacağını düşünerek ve umarak yaratır. «Toplum, insanlar vız gelir bana, ben gerçeği bulmak istiyorum» diyen sanatçının yarattığı eser bile bir kere ortaya çıktıktan sonra toplumsal bir nitelik kazanır ve dolayısıyla topluma faydalı olur. O halde aslında sanat toplum içindir iddiasında hiçbir politik taraf, hiçbir vaziyet alış yok. Bu söz, yukarıda açıklanan mânâda, sadece bir gerçeği, bir oluşu ortaya koyuyor. Fakat bu söz, bu konudaki tartışmalar çerçevesinde incelenince görülecektir ki, Sosyal Realizm taraftarları tarafından bir ayrıntı sözü olarak kullanılmaktadır. Bugün bu söz belli bir durum alış ifade etmektedir. Eğer bu söz bir gerçeği ifade ediyorsa bu gerçek yukarıda açıklanan gerçek değil, sanatçının eserini yaratırken bilinçli olarak topluma faydalı olabilmek için de belli bir durum almak zorunda olduğu gerçeğidir. Yani sanatın toplum için olduğu gerçeği «sanat toplum için olmalıdır» veya bir başka deyişle «sanat çabasının amacı topluma faydalı olmak olmalıdır» iddiasına dönüyor. Burada da topluma faydanın ne yönde olduğu sorusu ortaya çıktığından doğrudan doğruya politikanın içerisine dalıyoruz. Diğer taraftan şunu da belirtmek gerekir ki Türkiye'nin bugün içerisinde bulunduğu somut politik durum çerçevesinde «sanat toplum için olmalıdır» iddiasında büyük bir gerçek payı olduğunu inkâr edemeyiz. Bu akımın bir vakitki öncülerinden Attila İlhan'ın bu yeni edebiyat ve sanat anlayışının kökünü Atatürkçülüğe bağlamaya ve onun Atatürkçülüğün bir kolundan, yahut zaman içerisinde beliren yeni bir görüşünden başka birşey olmadığı tezini ispat etmeğe kalkışması da ancak bu yönde bir mânâ ve değer kazanmaktadır.

Fakat öte yandan, bir sanat eserini herşeyden önce bu yönden ele alınca asıl üzerinde durulan nokta ister istemez sanat çabasının sonucu ve ürünü olan sanat eseri değil, sanat çabasının amacı oluyor; böylece sanat çabasının amacı topluma faydalı olmaktır v.s.. derken sanat eseri üzerinde bir sanat eseri olarak durulmuyor.

Sanat eserinin politik mânâ ve değeri ön plâna geçip sanat eserinin sanat değeri gözden kayboluyor. Meselâ Bay Samim Kocagöz'ün bâzı küçük hikâyelerini yazarken güttüğü amaç besbelli. Bu hikâyelerde bâzı gerçekten önemli toplum meselelerine parmak basıldığını, birtakım yoksul hayat şartlarına, haksızlıklara, adaletsizliklere karşı toplum adına yazarın protestosunu görüyoruz. Güdülen amaç bakımından hikâyelerin yazılış şekli de hemen hemen kusursuz: kısa, açık, dobra dobra. Kısacası hikâyelerin topluma faydalı olmak bakımından, yani politik bakımdan değerleri büyük. Fakat bu hikâyelerin herbirini bitirdikten sonra birşeyin eksik olduğunu seziyoruz. Ağızımızda bir tatsızlık duyuyoruz. Bu hikâyeler Sait Faik'in onlara benzeyen bâzı hikâyeleri gibi değil, Yaşar Kemal'in hikâyeleri gibi değil. Kısacası hikâyelerin sanat değerleri sıfırın ancak biraz üstünde.

Bir sanat eserini değerlendirirken diğer yönleri yanında sanat yönünü de diğerlerinden ayrı olarak daima gözönünde tutmak gerekir. Bir sanat eseri her vakit türlü yönlerden, türlü alanlarda incelenebilir. Bu yönlerden bir tanesinin politik olmaması için hiçbir sebep yok. Fakat hiçbir zaman yapılmaması gereken birşey var: Bir sanat eserinin politik niteliğiyle sanat niteliğini birbirine karıştırmak. Bir sanat eserini değerlendirirken eserin bu iki tarafını birbirinden ayrı tutmak ve değerlendirmenin hangi alanda yapıldığını gereğiyle belirtmek her eleştirmecinin başta gelen görevlerinden olmalıdır.

Diğer taraftan, birbirinden ayrı tutulması gereken bu iki şey böyle bâzı farkında olunmadan, bâzı önem verilmediğinden birbirine karıştırıldığı gibi, bâzı da bâzıları tarafından bu ayrılığın kendisinin inkâr edildiğini görüyoruz. Yani bâzı sosyal realistler politik bir nitelik ve davranıştan yoksun bir eseri politik yönden tenkid etmekle kalmıyorlar, böyle olduğu için, bir sanat değerine de sahip olmadığını, olmadığını, olamayacağını ileri sürüyorlar. İşte burada toplumsal sanat anlayışının ikinci, daha derin yönü ile karşılaşılıyor. Bu düşünce gerçek sanat kaygıları ile politik kaygılar arasında bir ayrılık olmadığı, olamayacağı tezini savunuyor. Sanatçı politika yapmaz, sanat yapar diyenler sanat kelimesi ile neyi anlatmak istiyorlar? As-

lında sanat toplumdan, toplumun sorunlarından, toplumdaki kısa veya uzun devreli gelişmelerden ayrı, bunların dışında, kendi başına soyut birşey değildir. Sanatçı da içerisinde yaşadığı toplumu tanımak, toplumun gerçeklerini bilinçli olarak değerlendirip mânâlandırmak, belli bir hedefe yöneltmekle görevlidir. Politikacı olarak değil, sanatçı olarak bu görevle yüküdür. Bay Fethi Naci *İnsan Tükenmez* adlı kitabındaki «Yazarın Gerçeğe Bakışı» yazısında, «Yazar, halk yazarı edebiyatın görevinin dünyayı tanımak, dünyayı değiştirmek olduğuna inanır» diyor. Öte yandan, mademki sanatın, dolayısıyla sanatçının görevi dünyayı değiştirmektir, o halde sanatçı herşeyden evvel dünyanın ne yönde nasıl değişeceğini bilmelidir. Yani, sosyal realistlerin kendi ifadeleriyle sanatçının bir dünya görüşü olması gerekir. Gerçeğin yüzeyden görüşünü vermekle sanatçı görevini yerine getirmiş sayılamaz. Sanatçı ancak sahip olduğu dünya görüşü aracılığıyla toplumun gerçeklerini değerlendirebilir, dünyayı daha iyi bir dünyaya doğru değiştirmek yolunda onlara bir yön verebilir. Bu dünya görüşüne de sanatçı ekonomi, tarih ve sosyoloji bilimlerinin verilerini öğrenmek, bilmek, bunların vardığı sonuçları benimsemekle erişecektir. Bay Fethi Naci, halkçı yazar için «Toplum hayatının işleyişini bilmek, bunun için de ekonomi, tarih, sosyoloji bilimlerinin verilerini öğrenmek ister» diyor. «Bu bilim düşüncesiyle, yurt gerçeklerini tanımak ister. Yazar, ancak bu çabadan sonra, olayları gerçeğe uygun olarak değerlendirebilir, toplumcu bir gerçekçiliğe ancak bu yoldan varabilir.»

Görülüyor ki yukarıda olduğu gibi burada da sanatla politika birbirine yaklaşmaktadır. Yalnız burada soruya yaklaşış şekli başka. Yukarıda doğrudan doğruya sanatçı politika yapmalı, sanat çabasının amacı topluma faydalı olmak olmalı deniliyordu. Ve bu görüşe dayanılarak politik nitelikten yoksun bir eserin sanat yönü üzerinde durulmadan bir değer yargısı veriliyordu. Yani o görüş karşımıza bir sanat teorisi olmaktan ziyade politik bir davranış, bir durum alış olarak çıkıyordu. Burada ise sanat eserinin politik niteliği sanat eserinin sanat yönünden değerlendirilmesinde bir öge olarak karşımıza çıkıyor. Bunu bilhassa Avrupa'da Sosyal Realizm taraftarları-

nın modern resme ve müsikeye karşı takındıkları durumda görüyoruz. Bu görüşe göre modern resim ve modern müsikeye toplumsal gerçekler karşısında ilgisiz kalan belli ve sınırlı bir toplum katının kendine vergi, sanatla hiçbir ilintisi olmayan, mânâsız ve gereksiz birer meşguliyetinden başka şeyler değildir. Bay Fethi Naci de *İnsan Tükenmez*'in «Düşünmekten Yana» isimli yazısında şöyle diyor: «Kökünde yaşanmış tecrübe, yaşanmış heyecan olmayınca gerçek bir sanat eseri yaratılabileceğine gerçekçi yazarlardan inanan yoktur sanıyorum. Halkımızın hayatını yaşamak, yazarın kafası ile yüreği arasındaki ayrılığı kaldırır.» Dikkat edilirse görülecektir ki sosyal realistlerce yazarın kafası ile yüreği arasındaki ayrılığın kalkması, yani gerçek sanat eseri yaratmanın şartı ancak yazarın gözünü toplum meselelerine çevirmesi ve sanatının konusu olarak toplumu, toplumun meselelerini ele almasıyla gerçekleşebilir. Bunun içindir ki Rusya'da ve peyk devletlerde Batının modern resim ve müsikeye sanatı «formalizm», «sübjektivizm», «idealizm» gibi yaftalara hücumu uğramıştır.

Sosyal Realizm ne dereceye kadar doğrudur?

Bu tezin hiç değilse iki yönden hücumla açık olduğunu sanıyorum. Sosyal Realizm teorisi (eğer gerçek bir sanat teorisi ise veya öyle olarak ileri sürülmek isteniyorsa) edebiyata ve sanatın diğer kollarına uygulandığı vakit sonunda kendi kendisiyle çelişmeye düşen, sanatı daha çok hayata ve gerçeğe bağlamak iddiası ile ortaya atıldığı halde sanatın hayatla beraber gidişini, doğal gelişmesini kısıtlayan bir teori olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu Rus sanatının son yirmibeş, ve peyk devletlerin son on senelik gelişmesinde açıkça görmekteyiz. Edebiyatın görevinin dünyayı değiştirmek olduğuna inanan yazar dünyayı değiştirmeye çabalayan politikacıyla bir yere kadar beraber gidiyor. Sonra sanatçı, etraflı süşünen, duyan, acıya, ıstıraba, adaletsizliğe karşı duygun bir kimse olarak ister istemez politikacının gerisinde kalıyor. Belli bir noktadan sonra politikacı ile sanatçı arasında kendini gösteren bu çatışma kaçınılmaz bir çatışmadır. Sanatçı çevresinde ıstırap, sefalet ve adaletsizlik görüyor yeniden; ekonomi, tarih ve sosyoloji bilimlerinin verileri bütün bunların geçici olduğu-

na, toplumun daha iyi, daha aydın bir geleceğe doğru ilerlediğine onu inandırsa bile bir sanatçı olarak bu durumu açıklamaktan, acıyı acı olarak, adaletsizliği adaletsizlik olarak göstermekten kendini alamıyor. Bunu yaptığı anda da «gerici» oluyor, politikacının hücumuna, takibine uğruyor ve sonunda, eğer kendi yolunda direnirse, gerçek olarak gördüklerini gerçek değilmiş gibi göstermeğe katlanmazsa politikacı tarafından cezalandırılıyor. Sosyal Realizm'in iç çelişmesi işte budur. Bay Fethi Naci'nin dediği gibi kökünde yaşanmış tecrübe, yaşanmış heyecan olmayınca gerçek bir sanat eseri yaratılmaz. İşte bunun içindir ki bugün Stalinizm'in ve onunla beraber Zhdanovizm'in hâlâ sözü geçtiği ülkelerde acı, yoksulluk ve adaletsizlik gerçeklerini yaşayan sanatçı, bu gerçekleri ifadeye yol bulamadığından ya susmaktadır, ya da teoriye uygun fakat hayattan uzak, kötü eserler vermektedir. Bu, Sosyal Realizm'in bu ülkelerde kötü ve yanlış uygulanmasından ileri gelmiyor. Bu durum Sosyal Realizm tezinin kendi doğal özelliğinden, kendi iç çelişmesinden doğmaktadır.

Şurası bir gerçek ki, kuvvetli bir polemikçi olan Bay Fethi Naci *İnsan Tükenmez*'de tezini parlak bir şekilde savunmakta. Fakat Bay Fethi Naci, e- lindeki çözümlene araçlarını, değişmesini istediği bir dünyada tenkid ettiği bir düzenin yarattığı toplum gerçeklerine uyguluyor. Kapitalist bir çevrenin yarattığı acı, yoksulluk ve adaletsizlikleri bilip yaşamak, bu gerçekleri daha aydın ve ileri, daha mutlu bir düzenin gerçekleştirilmesi yolunda yöneltmek çabası sosyal realist sanatçıyı gerçekten halka yaklaştırmakta ve iyi sanat eserleri vermesine yardım etmektedir diyebiliriz. Fakat bir de Bay Fethi Naci'nin gerçekleşmesini istediği toplum düzeninin gerçekleştiğini veya gerçekleşme yoluna girdiğini düşünelim. Bugün Rusya'da ve peyk devletlerde olduğu gibi o vakit de o rejimin doğurduğu acılar ve adaletsizlikler, gelişmeler karşısında sosyal realist bir sanatçının, Bay Fethi Naci'nin gerçekçi halk yazarının davranışı ne olacaktır? Bu yazar ancak iki davranıştan birini seçebilir: 1) Toplumun gerçeklerini görüp öğrenip onlara bir yön vermeğe, yani bu dünyayı da daha iyisine doğru değiştirmeğe çalışacaktır. Bu halde önce «ileride» olan bu hare-

ket tarzı politikacı tarafından «geri» olarak nitelendirilecektir. Çünkü bu gerçeklerin ortaya çıkmasından sorumlu olan politikacı bu iddiasında, ekonomi, tarih ve sosyoloji bilimlerinin verilerine dayanmaktadır. Bu verilerinin doğru olduğu veya doğru olacağı kabul edildiği andan bu yana da politikacı dâvasında haklıdır. Diğer taraftan bu verileri önceden kabul etmiş, benimsemiş olan sosyal realist yazarın da kendisinin geri olduğunu kabullenmesi gerekir². Ya da yazar, halk yazarı bu yeni düzenin daha da kuvvetlenip kökleşmesi, ilerlemesi için çalışırken yeni düzenin ortaya çıkardığı yeni toplum gerçeklerine gözünü kapıyacak, yani toplumun gerçeklerini yaşamadan eser verecektir. Bu ise Bay Fethi Naci'nin en şiddetle hücum ettiği davranış değil midir?

Edebiyatın görevinin dünyayı değiştirmek olduğuna, dünyanın ekonomisi, tarih ve sosyoloji bilimlerinin verilerinin (daha doğrusu bu bilimlerin belli bir parti³ tarafından yorumlanıp kitlelere - bu arada sanatçılara - yukarıda verilen verilerinin) gösterdiği yolda değişeceğine inanan sosyal realist yazar, bu inançlarından ayrıldığı anda sosyal realist olmaktan çıkacak, ayrılmadığı zamanca da, bir sanatçı olarak, yukarıdaki çelişmeden kurtulamıyacaktır. Bu her iki durum da Sosyal Realizm'in resmî sanat teorisi olarak kabul edildiği ülkelerde sık sık rastlanmaktadır. Nihayet Polonya ve Macaristan'daki hattâ Rusya'daki son gelişmeler Sosyal Realizm'in nasıl tepeden inme bir teori olduğunu; bu ülkeler yazarlarını ve sanatçıları da içimin etmekten ne kadar uzak olduğunu açıkça ortaya koymuştur sanıyorum.

Sosyal realist sanat teorisinin açık veren bir diğer yanı da sanatçı ile gerçek arasındaki ilişki sorusunda, gereksiz yere tekeli bir durum olmasıdır, sanıyorum. Gerçek bir sanat eseri yaratmak için tek şart (şimdilik şekil sorusunu bir kenara bırakacak olursak) sanatçının anlattığını yaşamış olmasıdır. Yukarıda da işaret ettiğim gibi, sosyal realistler bunun ancak yazarın toplum gerçekleriyle ilgilenmesi sonucunda olabileceğine inanıyorlar; yanlışlıyorlar. İlgisi daha çok topluma, toplum sorularına yönelen bir sanatçı yaşadığı gerçeği toplum gerçekleri açısından seçebilir ve ona dayanarak gerçek bir sanat eseri yaratabilir. Fakat sanatçının kafası ile yüreği ara-

sındaki ayrılığın kalkması toplumun dışında kalan bazı gerçeklerin yaşanmasıyla da olabilir. Çünkü sanatçının ham maddesi hayatın bütünüdür. Hayatın sanatçı üzerindeki etkisi bir bütün olarak ele almak, yalnız toplumu ilgilendiren sorunlara sıkıştırmamak gerekir. Hayatın toplumu hiç ilgilendirmiyen, fakat sanatçıya bir kişi olarak etki edip ondan tepki gören birçok belirtileri olduğunu inkâr eden, gerçeği gözönünde tutmayan bir genel sanat teorisi eksik kalmaya ve ister istemez bilimsel değerinden kaybetmeğe mahkûmdur.

(1) Birçok yazarlarımızın, toplumcu bir sanat anlayışını savundukları halde, "Sosyal Realist" ismini kabullenmeyeceklerini biliyorum. Bununla beraber, bugün kimlere gerçekten sosyal realist denilebileceği, kimlere denilemeyeceği ve bunların ne yönlerden birbirlerinden ayrıldıkları, Sosyal Realizm sözünün menşei ve gelişmesi ile birlikte başlı başına bir yazı konusu olabileceğinden, burada bütün toplumcu sanat taraftarlarını Sosyal Realist terimiyle adlandırdım. Aslında sosyal realist olanların da olmayanların da yazıda kendilerini tanıyacaklarını ve yazıyı ona göre okuyacaklarını umuyorum.

(2) Burada bir de sosyal realist yazarla politikacı arasındaki herhangi bir anlaşmazlıkta kimin ileri, kimin geri olduğu (sanatçının mı, politikacının mı) sorusu ortaya çıkıyor. Yalnız sanat alanında değil, politika ve aynı zamanda politik düşünce alanında da büyük önemi olan bu sorunun da gereğiyle incelenmesi Sosyal Realizmin güçlüklerinden birini daha ortaya koyacaktır.

(3) Sosyal realist yazarın inançlarından biri de dünyanın değişebilmesi için bir partinin fiil alanında olduğu kadar ideoloji alanında da tek söz sahibi olması gerektiğidir. Tatbikatta ise bu üstünlük partinin değil partinin yönetimini ele geçirmiş olan küçük bir azınlığın, hattâ tek bir kişinin üstünlüğü olmaktadır, olmak zorundadır.

Sözler, Sözler

Bilge KARASU

Sevdiğim bir insanın ölüm haberi bana hemen koymuyor, inanmıyorum o habere. İnanmıyorum da dememeliyim, anlayamıyorum o ölüm haberini. Hep bir köşebaşında, öldüğü söylenen o sevdiğim kişiyle karşılaşacakmışım gibi gelir bana, aradan uzun bir zaman geçse de o duyguyu yitirmem, o kişi nasıl olsa bir gün gene karşıma çıkacakmış gibi gelir. Ama neden sonra bir gün birden içimde bir şey cız eder, ölüm işte o zaman başlar benim için, o zaman sevdiğim kişiyi artık ne yap sam bir daha göremeyeceğimi, nereye gitsem onu bir daha bulamayacağımı bilirim; acısı o zaman çöker içime, ama delici, bu-

hıltıcı bir acı değil, ince, sinsî, onmaz gibi bir acı..

Yeryüzünde ölümünü düşünemediğim düşünemeyeceğim iki insan var, onlardan önce ölmek isterdim; ama onların ölüm haberini duymasam ne olacağımı da bilemem. Bu sözlerim, bildiklerim için...

Sevdiğim bir insanın ardından yazı yazmak güç geliyor bu yüzden, beceremem. Ahlı vahlı bir yazı yazmağı nasıl olsa anlayamam ama yaşayışına sevgiyle katılmış, yaşayışına sevgiyle katıldığım bir kişinin ardından ne söyleyebilirim, neler verebilir, duyurabilirim ondan? Önemli olan o kişiyi, kişiliğiyle, yapıyla, kendime göre tanıyışımıdır, belki de kimseciklere ilgilendirmeyecek o kişisel görüş, o kişisel ilintidir... Ancak, o cız eden şeyi duyduğum zaman, o ölüyü beklediğim yerde göremediğim zaman belki bir yazı yazmak elimden gelir... Ataç kopmadı daha içimde.

Gerçi yazıları yok artık, onları yerlerinde bulamıyorum; ardından birçok yazılar yazıldı, nasıl bir yazar, nasıl bir düşünür, nasıl bir devrimci olduğu anlatıldı. Ben hesabı kapatamıyorum işte. Onu, yapıtı çerçevesinde incelemeğe kalksam bile çok sonra yaparım bu işi, çok sonraya bırakırım. Onu, tanıdığım kişi olarak anlatmak var; benim tanıdığım Ataç, "durmadan konuşan", "inançları, saplantıları tartaklayan, silkip arındıran, aydınlığa kavuşturan" bir Ataç değildi; beni daha ilk günü, yabancı bir dil bilip bilmediğimi sorduktan sonra Fransızcadan sinayarak "9.5 verebilirim size, 10 değil, bir an bocaladınız işte!" diyen, sonraki konuşmalarımızda ise Virginia Woolf üzerinde bir türlü anlaşamadığımız, Faulkner'i "önemli olduğunu söylüyorlar, siz de söylüyorsunuz ya, ben tadına varamadım, İngilizcem onu aslında okumama yetmez, Fransızcasından okumağa kalktım, okuyamadım, vazgeç-

tim" diyerek geçiştiren, "benim anladığım hikâye "Bakkal Mehmet efendi 27 yaşındaydı, dükkânı küçüktü" diye başlayan bir hikâye olabilir, ben öyle Amerikan hikâyelerini pek anlayamıyorum, tadına varamıyorum onların" diyen (Amerikan hikâyesi deyince ne anlatmak istiyordu, so ramamıştım o akşam, söz çarçabuk bambaşka adamlara kaydıydı), çok sonra bir gün, karısının hastalığının ilk günlerinde üzgün, ağır, Meşrutiyete doğru yürürken karşılaştığımızda üzüntüsünün sebebini anlattıktan hemen sonra elimdeki kitabı soran bir Ataç tanırdım ben, yazar Ataçtan başka... Ama bu özel kimliği de başkalarını ilgilendirmeyebilir... Bunları mı anlatıp ölümüne ne denli yandığımı söyleyecektim? Güllünc geliyor bana böylesi.

Yazar Ataç, düşünür Ataç, bu iki etkinliğin sonucu olarak da devrimci Ataç yitti. Yazınımızda artık yalnız anılacak, yeni yazıları yok; düşünce hayatımızda gördüğü iş kitaplarında belgeleniyor; devrimcilik konusundaki davranışı, örnek bir davranış, incelenmesi, üzerinde uzun uzun durulması gerekiyor... Bütün bunlar umut kapısı, ilerisi görülebilir. Ama ben, konuşmalarında, tartışmalarında bir daha ele geçmeyecek olan o büyük dirim gücüne de yanyorum, yazılarından, yazılı düşüncelerinden de önce gelen o dirim gücüne...

Ataç'ın içimde daha kopmadığını, ardından yazı yazmağı daha beceremeyeceğimi söylediğim halde neden yazdım bütün bunları? Bir sebebi vardı bu yazının. Ataç'ın ölümünden sonra yayımlanan ilk kitabından söz açacaktım, Dost Yayınlarının ikinci kitabı olan "Söz Arasında"ndan... Sözü uzattım gitti. Ne kitaptan söz açtım, ne de (ölümden açtığıma göre) ince, sinsî, onmaz gibi acısını duymağa başladığım bir başka gönüldeşin ölümünden... İkisini de sonraya bırakmalı. Parmaklarım işlemiyor istediğim gibi, makine takılıyor...

Sait Faik Armağanı

Bekir ÇİFTÇİ

FORUM'un bu sayısında, bundan dört yıl önce 13 Haziranda kaybettiğimiz Sait Faik'in kişiliğinden, sanat tutumundan, estetik yönteminden, edebiyatımızda nasıl bir boşluk bırakmış olduğundan, hattâ ölüm yıldönümlerinde yapılageldiği gibi bir takım anılardan söz açmak daha yerinde olurdu. Ancak şu günlerde edebiyat dünyamız Sait Faik'in ismini yersiz olduğu iddia edilen bir jüri kararından ötürü anıyor. Sait Faik'in ismini taşıyan bir armağanın yıllardır süregelen dağıtılış şekli, son günlerin en büyük tartışma konusu...

★

Bu dergide aynı konuyu ele almak, şu veya bu şekilde sonuca varmak için, önce bir takım gerçeklerin tartışmasını yapmak zorundayız. Her şeyden evvel, böyle bir armağan ve bu armağanın falanca tarafından kazanılmış olması sanat ve edebiyat dünyamızda gerçekten bu kadar geniş yankılar uyandıracak kadar önemli midir? İşte buna derhal "evet" cevabını veriyoruz. Çünkü, sadece Sait Faik'in ismi bile, tartışmalara yol açacak, hikâyecilik konusunda çeşitli görüşlerin ileri sürülmesine sebep olacak kadar büyüktür, önemlidir. Onun adını taşıyan bir armağan da, elbette kazanana ün ve şeref sağlayacak değerdedir. Kaldı ki, en büyük sanat dergilerimiz her yıl, armağanı kazananların artistik fotoğraflarını yayınlıyarak, konuşmalar düzenliyerek armağanın değerini arttırmak yolunda ellerinden geleni esirgememektedirler. Sait Faik de bir konuşması sırasında, "edebiyatı teşvik için mükâfatlardan başka bir şey düşünmüyorum" dediğine göre, bu armağanın dağıtılış tarzı üzerine eğilmek, "zaman içinde devam eden Sait Faik" demek olan bu armağanın sonuçlarına "ticari bir karar" diyerek geçip gitmek, hoş karşılanacak bir davranış olmasa gerek. O halde...

★

Hikâyeciliğimizin büyük ustası Sait Faik'in adını taşıyan bir jürinin davranış tarzı ne olmalıdır? Armağan bir sanatçı adına kurulmuş olduğuna göre, değerlendirme sırasında jüri üyeleri sadece kişisel görüş ve beğenileri ile değil, adına armağan dağıttıkları sanatçının tutumuna da bağlı olarak oy kullanmak zorundadırlar. Aksi halde, en iyi mimar için kurulmuş olan bir armağanı, iyi bir bahçivana vermek durumu ortaya çıkacaktır. A. İlhan'ın bu konuda yazmış olduğu bir yazıda dediği gibi, polis romanları için kurulmuş bir armağanı, başarılı bir aşk romanına vermek yakışık alır mı? Üstelik jüri, armağanı başarılı bir aşk romanına dahi vermemiş sadece bir aşk romanına vermiş olursa ortaya çıkan haksızlığın büyüklüğü karşısında isyan etmemek elde değildir. Bu noktaya kadar geldikten sonra, bizi bir yeni soru beklemektedir. Jüri gerçekten, polis romanları için kurulmuş armağanı kötü bir aşk hikâyecisine mi vermiştir? Eğer böyleyse, eğer bunu ispatlayabilirsek, ileri sürülen bazı iddiaların da gerçekliğini ortaya koymuş olacağız. Yani Sait Faik ar-

Emniyet Sandığı

1957 Yılı Tasarruf Hesapları İkramiyeleri
Çifttehavuzlar'da

APARTMAN DAİRELERİ

Bahçelievler'de

ARSA LAR

Zengin PARA İKRAMİYELERİ

1 kişiye 120.000 Liralık AYLIK GELİR İkramiyesi

ÖĞRENCİ Hesaplarına 35.000 Liralık

TAHSİL İkramiyeleri

olarak en az

500.000 Lıradır.

Ayrıca 2 MİLYON Liralık

Mesken Edinme Kredileri

(İpotek Karşılığı)

mağanın bir dost mirası paylaşır şekilde, eş ve dost kayırarak, ticarî bir takım gayretlerle sebil edildiğini ortaya çıkarmış olacağız. Bunun için de bir tek yol vardır. Önce Sait Faik'in kişiliği ve estetik tutumunu bir kere daha gün ışığına çıkarmak, sonra da, üç yıldır bu armağanları kazanan dört hikâyesi ve şairin kişilik ve sanat tutumlarını aynı objektif ölçülerle ve kendi ağızlarından ortaya koymak... Ancak sağlam bir sonuca varmak için bu da yetmeyecektir. Bir kere de bu armağanı alamamış hikâyecilerimizi ele almak zorunda-

yız. Bir Nezihe Meriç'i, bir Özcan Ergüder'i örnekse... İşte bundan sonradır ki, neden başlığına G. Green'in bir romanının adını çıkarttığımız kolaylıkla anlaşılacaktır. Dört yıldır bu armağanı kazanan şair ve hikâyecilerimiz, tek kazançları olan bir parça daha fazla ün'e karşılık, büyük bir sanatçılar ve fikir adamları kütlesi tarafından bir takım ithamlara uğramaktadır. Geçen yıl İstanbul'da çıkan "A" dergisinin yaptığı bir soruşturmaya verilen bir iki cevabı hatırlamak bu sanatçıların hangi ithamlar altında bırakıldıklarını anlama-

ya yetecektir sanıyoruz. Hatırlarda olduğu üzere geçen yılki armağanı genç hikâyecimiz Tahsin Yücel kazanmıştı. Bu sonuç hakkında düşünceleri sorulan bir fikir adamı şöyle diyor: "Sizin gibi bir edebiyat dergisinin böyle ticarî bir mevzu ile alâkadar olduğunu ilk defa görüyorum." (Bedii Faik) gene genç neslin bir sevilen şairi ise şunları söylüyor: "Sait Faik armağanı Tahsin Yücel'in Varlık'a yaptığı çevirilerin bir ücretidir." (Cemal Süreyya)

Önemine gücümüzün yettiğince işaret ettiğimiz bir armağanı kazanan genç bir hikâyeci, bu armağanı dağıtan jüri böyle 'thamlara uğrarlarsa bu konuya dikkatle eğilmek ve "karalama siyasetine" başvurmadan, her türlü dedikodudan ve "şahsi menfaat saikinden" uzak bir tartışmaya girişmek o memleket edebiyatı için farz olmuştur düşüncesindeyiz.

Bu yazımızla, armağanın öneminden ve denli tartışmalara yol açtığından söz ettikten sonra, gelecek sayıda Sait Faik'in, armağanı kazanan ve kaybeden hikâyecilerimizin sanat tutumları ve estetik yöntemleri üzerinde durarak bir gerçeğe varmaya çalışacağız.

TÜRKİYE KREDİ BANKASI

'nda
açtıracacağınız,

**İRATLI
SİGORTALI
İKRAMİYELİ
TASARRUF
HESAPLARI**

Siz

50.000
liralık iş sermayesi
kazandırır.

Ayda **1000**
lirayı geçen daimi
irat temin eder

Her hesap sahibine
6000 liralık
hayat sigortası ve

6000 liralık
kaza sigortası sağlar.

Sahip ve Yazı İşleri Müdürü
Nilüfer YALÇIN

Sekreter:
Orhan BALI

İdarehane: Büyük Han, No. 55
Yenişehir - Ankara

Tel: 27531

Haberleşme Adresi:
Posta Kutusu 131 - Ankara

Dizildiği ve Basıldığı Yer:
Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik
T.A.Ş. - Denizciler Caddesi Saka
Han, alt kat — Ankara

TÜRKİYE KREDİ BANKASI
İSTANBUL ANKARA ADANA İZMİR
GENEL SİGORTA

**YARATILAN
MUCİZE**

Yazan: Zeki BALI
Kitapçılardan arayınız